

Київський національний торговельно-економічний університет

Кафедра фінансів

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

«МІСЦЕВІ ФІНАНСИ ЯК СКЛАДОВА ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ
УКРАЇНИ»

Студентки 2 курсу, 5-м групи, спеціальності
072

«Фінанси, банківська справа
та страхування»
спеціалізації «Публічні фінанси»

Науковий керівник д.е.н.,
професор

Гарант освітньої програми д.е.н.,
професор

Завідувач кафедри фінансів, д.е.н.,
професор,
заслужений діяч науки і техніки України

Рибачок
Ілони Михайлівни

Макогон
Валентина Дмитрівна

Макогон
Валентина Дмитрівна

Чугунов
Ігор Якович

Київ 2021

ЗМІСТ

ВСТУП	2
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ МІСЦЕВИХ ФІНАНСІВ	5
1.1. Місцеві фінанси та їх роль у забезпеченні соціально-економічного розвитку територій	5
1.2. Зарубіжний досвід організації системи місцевих фінансів	11
РОЗДІЛ 2. СИСТЕМА МІСЦЕВИХ ФІНАНСІВ В УКРАЇНІ	15
2.1. Аналіз та оцінка дохідної частини місцевих бюджетів	15
2.2. Аналіз та оцінка видаткової частини місцевих бюджетів	18
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ МІСЦЕВИХ ФІНАНСІВ В УКРАЇНІ	26
3.1. Проблеми реформування системи місцевих фінансів	26
3.2. Пріоритети бюджетної політики щодо розвитку місцевих фінансів	40
ВИСНОВКИ І ПРОПОЗИЦІЇ	49
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	51
ДОДАТКИ	63

ВСТУП

Актуальність теми. В сучасних умовах реформування системи місцевих фінансів актуалізується необхідність підвищення ефективності всіх її складових. Удосконалення механізмів формування та використання місцевих бюджетів на основі запровадження сучасних фінансових механізмів, розглядається як дієвий інструмент підвищення ефективності бюджетної системи.

Питання забезпечення розвитку системи місцевих фінансів висвітлені в працях вітчизняних вчених: С. Булгакової, О. Василика, В. Гейця, В. Зайчикової, В. Кравченка, І.Луїної, І. Лютого, В. Макогон, В. Федосова, І. Чугунова, С. Юрія тощо.

Метою роботи є розкриття та удосконалення системи місцевих фінансів як складової фінансової системи України.

Досягнення поставленої мети передбачає вирішення таких завдань:

- розкрити сутність та зміст місцевих фінансів як складової фінансової системи;
- дослідити механізм функціонування системи місцевих фінансів у зарубіжних країнах;
- розкрити механізм формування дохідної та м використання видаткової частини місцевих бюджетів;
- визначити проблеми формування дохідної частини місцевих бюджетів;
- обґрунтувати напрями зміцнення місцевих фінансів.

Об'єктом дослідження є система місцевих фінансів.

Предметом дослідження є теоретичні та практичні питання формування місцевих фінансів як складової фінансової системи України.

Методи дослідження. З метою досягнення поставленої мети в дослідженні використано загальнонаукові і спеціальні методи пізнання явищ і процесів у сфері формування місцевих фінансів. Системний та структурний методи використано при розкритті сутності та ролі місцевих фінансів як складової фінансової системи України. За допомогою порівняльного та факторного методів досліджено механізм функціонування системи місцевих фінансів у зарубіжних країнах. На основі системного підходу, синтезу, наукового абстрагування обґрунтовані напрями зміцнення місцевих фінансів.

Інформаційну базу дослідження становили нормативно-правове забезпечення формування системи місцевих фінансів, статистичні матеріали Державного комітету статистики України, Міністерства фінансів України, Державної казначейської служби України, відповідні монографії, наукові статті вітчизняних та зарубіжних вчених.

Практичне значення одержаних результатів. Основні положення та результати випускної кваліфікаційної роботи розкрито у статті опублікованій у збірнику наукових праць студентів Київського національного торговельно-економічного університету.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у наступному:

удосконалено:

- підходи до розкриття сутності місцевих фінансів в системі регулювання соціально-економічних процесів, яка полягає у застосуванні сукупності адаптивних інструментів з врахуванням ступеня дієвості фінансовобюджетного інструментарію, досягнення стратегічних цілей розвитку адміністративно-територіальних одиниць;
- основні засади, механізми та інструменти розвитку місцевих фінансів з урахуванням пріоритетних напрямів соціально-економічного розвитку адміністративно-територіальних одиниць та країни в цілому; *дістало подальшого розвитку:*
- узагальнення та систематизація досвіду формування та реалізації бюджетної політики у сфері місцевих фінансів у країнах з розвинутою та трансформаційною економікою.

Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків.

У вступі обґрунтовано актуальність обраної теми, визначено об'єкт, предмет, мету, завдання та методи дослідження, зазначено теоретичне та практичне значення дослідження.

У першому розділі досліджено теоретичні засади функціонування системи місцевих фінансів, розкрита економічна сутність місцевих фінансів та їх роль у забезпеченні соціально-економічного розвитку територій, зарубіжний досвід організації системи місцевих фінансів в країнах з розвинутою та трансформаційною економікою.

У другому розділі розкрито систему місцевих фінансів в Україні, здійснено аналіз та оцінку дохідної та видаткової частини місцевих бюджетів.

У третьому розділі визначені напрями розвитку системи місцевих фінансів в Україні, досліджено проблеми реформування системи місцевих фінансів, обґрунтовано пріоритети розвитку місцевих фінансів як складової фінансової системи України.

У висновках наведено теоретичне узагальнення матеріалу, представленого в дослідженні.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ МІСЦЕВИХ ФІНАНСІВ

1.1. Місцеві фінанси та їх роль у забезпеченні соціально-економічного розвитку територій

Поняття місцеві фінанси є синонімом поняття «фінанси місцевих органів влади». Синонімами поняття «фінанси місцевих органів влади» можуть бути такі визначення як «муніципальні (комунальні) фінанси», «фінанси територіальної громади», «фінанси комуни», «фінанси общини» «фінанси муніципального утворення», «фінанси штату», «фінанси міста, області, району, села, селища» і таке інше. Подібні визначення свідчать про те, що місцеві фінанси функціонують у різних формах в залежності від державного та територіального устрою тої чи іншої країни [34].

Що стосується України, то формами місцевих фінансів є фінанси територіальної громади (комунальні фінанси), фінанси Автономної Республіки Крим, фінанси області (м. Києва і Севастополя), фінанси міста, фінанси району (району в місті), фінанси села, фінанси селища. У разі появи нових територіальних утворень, чи добровільних об'єднань територіальних громад цей перелік форм фінансів місцевих органів влади в Україні може бути поширений.

Стосовно функцій місцевих органів влади і відповідно меж між завданнями центральної і місцевої влади сформувалося кілька теорій, які пояснюють суть та природу місцевого самоврядування як форми місцевої влади. Кожна з цих теорій по-різному пояснює взаємовідносини між державою і місцевим самоврядуванням.

Перша теорія має назву теорії «природних прав общини». Вона сформувалася у роки Великої французької революції 1789 року. Теорія ґрунтується на тій ідеї, що існують природні права общини по аналогії з природними правами людини і громадянина.

За цією теорією функцій та зміст діяльності органів місцевого самоврядування отожднюється з діяльністю общини.

В основі теорії лежить твердження, що община як самоврядний територіальний колектив є таким же самоцінним утворенням що й держава. Стверджується, що община як колектив людей, що спільно проживають на одній території виникла раніше ніж держава. А це означає, що вона має природні права, невід'ємні права. Ці права общині державою не надавалися, а значить і не можуть бути нею вилучені.

Виходячи з цього, органи місцевого самоврядування мають власну компетенцію, не підпорядковані державній владі і знаходяться поза межами цієї влади. Кожен територіальний колектив має власні завдання, які він самостійно визначає. Держава може впливати на діяльність територіального колективу через законодавство. Але вона не може позбавити його природних прав.

На діаметрально протилежних позиціях ґрунтується інша, так звана «державна теорія місцевого самоврядування». В її основі лежить твердження, що органи місцевого самоврядування є органами державного управління. Вони створюються державою владою, для реалізації її функцій і завдань на місцевому рівні. Таким чином, ці органи знаходяться в структурі державної влади і їй підпорядковані.

За цією теорією органи місцевого самоврядування не мають природних самобутніх прав. Місцеве самоврядування не може розглядатись як інститут рівноцінний державі. Органи місцевого самоврядування знаходяться у підпорядкуванні державної влади, як її агенти на місцях. Ця теорія сформувалася в середині XIX століття німецькою школою юристів. Є ще одна теорія місцевого самоврядування, так звана «теорія громадського самоврядування», або «господарського самоврядування». Її ще називають теорією «громадсько-господарського самоврядування». Ця теорія синтезує ідеї двох попередніх.

В основі цієї теорії лежить твердження, що органи місцевого самоврядування мають власну, природню, а значить суверенну компетенцію тільки у сфері неполітичних відносин. Тобто в сфері громадськогосподарських або так званих «місцевих справ». В ці місцеві справи державна влада не втручається. Вони вирішуються самостійно органами місцевого самоврядування.

Згідно з принципами Європейської Хартії про місцеве самоврядування, та на основі узагальнення практики побудови місцевих органів влади у переважній більшості зарубіжних країн приходимо до висновку, що сучасна система місцевої влади будується на ідеях близьких до громадськогосподарської теорії місцевого самоврядування. Доцільно у цьому зв'язку нагадати, що саме на засадах громадсько-господарської теорії закликав будувати в Україні місцеве самоврядування у 1992 році її перший Президент Л.Кравчук. Важливість обох видів завдань і функцій місцевих органів влади, а саме як автономних керуючих своїми територіями і як помічників центральної влади, підкреслюють також і експерти Ради Європи.

Таким чином, приходимо до висновку, що сучасні місцеві органи влади у демократичних країнах мають певні функції і завдання. Це власні функції та завдання і функції та завдання, що доручаються місцевій владі центральним урядом.

Наявність завдань та функцій, які покладаються на місцеві органи влади є об'єктивною причиною існування фінансів цих органів влади. Якщо причиною існування фінансів взагалі є поява держави і товарно-грошових відносин, то причиною появи місцевих фінансів є наявність територіальних колективів, відокремлення функцій і завдань, які покладаються на їх органи влади.

Об'єктивні причини існування місцевих фінансів мають свої корені, ще в общині, що з'явилася як інститут раніше ніж держава і відіграла важливу роль в організації суспільного життя. Наявність окремих, властивих общині функцій, викликана особливими місцевими інтересами, які зберігаються і у сучасних умовах. Забезпечення цих інтересів – головна мета діяльності місцевої влади, що в кінцевому рахунку визначає її функції, а значить і об'єктивну потребу, закономірність існування місцевих фінансів. Ігнорування місцевих інтересів, яке характерне для тоталітарних держав, пов'язане із ігноруванням економічних законів, що гальмує і деформує розвиток економіки.

Відновлення в Україні на початку 90-х років інституту місцевого самоврядування, як носія місцевих інтересів, поява функцій і завдань, що виконуються органами місцевого самоврядування, стали об'єктивними чинниками процесу відродження місцевих фінансів в нашій державі. Цей процес розвивається в ході становлення національної фінансової системи України. Місцеві фінанси формуються як самостійна складова фінансової системи держави.

Найбільш складне питання – визначення переліку функцій і завдань, які покладаються на місцеві органи влади України, що має стати основою для вибору моделі місцевих фінансів. У цьому зв'язку зазначимо, що завдання та функції місцевих органів влади можуть бути розділені на дві основні групи. Завдання та функції, які взагалі передачі місцевим органам влади в межах місцевих інтересів і є їх невід'ємною власною компетенцією. Завдання та

функції, які доручені місцевим органам влади центральною владою, або так звані делеговані повноваження.

Проблема визначення функцій місцевих органів влади у сучасній Європі залишається дискусійною. Дискусійним залишається і питання моделі фінансових систем місцевих органів влади. Поняття «місцеві справи», «власні справи» залишаються досить невизначеними і по різному тлумачаться в кожній країні. У Європі останнім часом широко дискутується концепція субсидарності. У відповідності до принципу субсидарності повноваження між органами влади розподіляються таким чином, що проблеми вирішуються тим рівнем влади, який є найближчим до місця події. За рівних умов пріоритет надається нижчим, а не вищим рівням влади, оскільки вони найбільш близькі до громадян і, відповідно, можуть бути ними найбільш ефективно контролювані.

Незважаючи на дискусійний характер проблеми визначення функцій місцевих органів влади як основи для побудови фінансів місцевої влади, окреслились сфери, які віднесені у більшості країн до власної компетенції місцевого самоврядування і які можуть відповідати принципам доцільності та ефективності. Це соціальне обслуговування, початкова і середня освіта, охорона здоров'я, дороги місцевого значення, ветеринарна допомога, благоустрій, догляд за бідними та сиротами, житлово-комунальне господарство, житлове будівництво, водозабезпечення, теплове господарство, міські електричні мережі, економічна інфраструктура, працевлаштування безробітних, перепідготовка кадрів з метою працевлаштування, ритуальні послуги, збирання та утилізація сміття, екологічні проблеми, організація землекористування та інші витрати.

Зміст місцевих фінансів як системи економічних відносин, пов'язаних з формуванням, розподілом та використанням фінансових ресурсів, необхідних органам місцевого самоврядування для виконання покладених на них завдань,

детальніше виявляється у функціях, які вони виконують. Як відомо, функції — вияв суті кожної економічної категорії.

Оскільки місцеві фінанси не можна розглядати відокремлено від фінансів загалом, а місцеві фінанси виступають як складова фінансової системи країни, то функції фінансів і місцевих фінансів тісно пов'язані між собою, а призначення останніх зумовлено сутністю, функціями і роллю фінансів як однієї з найважливіших економічної категорії ринкового господарства. Місцевим фінансам притаманні такі функції: розподільна, контрольна та стимулююча.

Розподільна функція місцевих фінансів виявляється у порядку формування доходів і видатків місцевих бюджетів, цільових фондів органів місцевого самоврядування, за допомогою яких проходить складний процес забезпечення їх фінансовими ресурсами, необхідними для виконання покладених на місцеве самоврядування завдань. Кошти, що акумулюються у місцевих бюджетах і цільових фондах, розподіляються і використовуються на задоволення різноманітних місцевих потреб. Крім того, через систему міжбюджетних відносин фінансові ресурси, зосереджені на загальнодержавному, обласному і районному рівні, перерозподіляються між окремими адміністративно-територіальними одиницями з метою проведення фінансового вирівнювання.

Контрольна функція місцевих фінансів реалізується, зокрема, в діяльності органів місцевого самоврядування при складанні проектів місцевих бюджетів, їх розгляді і затвердженні, а також виконанні і складанні звіту про виконання місцевих бюджетів. Сфера дії контрольної функції не обмежується місцевими бюджетами, а включає інші фонди грошових коштів та загалом усі фінансові ресурси та майно, які знаходяться у розпорядженні місцевого самоврядування. Контрольна функція місцевих фінансів спрямована на забезпечення передбачених пропорцій розподілу і перерозподілу фінансових засобів, їх цільове та економне використання.

Стимулююча функція місцевих фінансів полягає у створенні таких умов, за яких органи місцевого самоврядування стають безпосередньо зацікавленими у збільшенні обсягів доходів бюджетів, додатковому залученні надходжень як загальнодержавних, так і місцевих податків і зборів, пошуку альтернативних джерел доходів, ефективному використанні фінансових ресурсів, які надходять у їх розпорядження. Реальним втіленням стимулюючої функції є чинний порядок формування власних доходів місцевих бюджетів, заохочення перевиконання запланованих показників надходжень загальнодержавних податків і зборів, самостійність у використанні додатково залучених коштів та ін.

Місцеві фінанси в межах фінансової системи взаємодіють з фінансовим, у тому числі фондовим ринком, — при здійсненні органами місцевого самоврядування місцевих запозичень, а саме у процесі випуску, розміщення, обслуговування та погашення місцевих позик. На етапі становлення і розвитку ринкових відносин така діяльність органів місцевого самоврядування набуває все більшого поширення.

1.2. Зарубіжний досвід організації системи місцевих фінансів

Світовий досвід доводить, що проведення бюджетної реформи здійснюється за трьома основними напрямками: передача видаткових повноважень та відповідальності за їх виконання від центральних органів державної влади до їх представництв на місцевому рівні, органів місцевого самоврядування. Як результат, зростає самостійність місцевих органів влади у визначенні напрямів спрямування бюджетних коштів у межах встановлених державою лімітів їх використання; перехід від планування бюджету на один рік до середньострокового та стратегічного бюджетного планування, що передбачає розроблення багаторічних бюджетів. З методологічної точки зору багаторічний бюджет є методом бюджетування, використання якого передбачає формування бюджетних показників на середньо- та довгострокову

перспективу із урахуванням прогнозів соціально-економічного розвитку країни та адміністративно-територіальних одиниць; у бюджетний процес багатьох країн запроваджуються інструменти

бюджетування, орієнтовані на результат та побудовані на основі розрахунку та оцінки показників ефективності виконання органами державної влади функцій та повноважень, у тому числі в рамках використання програмно-цільового методу.

В більшості розвинутих країнах місцеві бюджети формуються за рахунок власних доходів. Традиційно найбільша частка власних доходів місцевих бюджетів спостерігається у країнах Скандинавського півострова – Швеції, Фінляндії, Данії.

Основним джерелом надходжень до місцевих бюджетів країн-членів Європейського Союзу є поточні доходи. За міжнародними стандартами статистики державних фінансів, показник поточних доходів розраховується як сума податкових та неподаткових надходжень. Основну частину - понад 70% поточних надходжень місцевих бюджетів, складають податкові надходження.

Неоднорідною є динаміка показників неподаткових надходжень до місцевих бюджетів. Так, у Швеції й Великобританії за 2005-2019 роки відбулося збільшення частки доходів від підприємницької діяльності й власності – з 41% до 52% та з 51% до 54% відповідно.

Частка доходів від підприємницької діяльності та власності в структурі неподаткових надходжень місцевих бюджетів становить більше 50% у Великобританії та Швеції, що свідчить про фінансово-економічну незалежність місцевого самоврядування. Високий рівень самостійності щодо управління комунальною власністю відмічається в Італії та Фінляндії - 20%, Данії та Іспанії - близько 10%.

Частка адміністративних зборів та платежів, доходів від некомерційного та супутнього продажу, надходжень від штрафів і санкцій у структурі неподаткових надходжень місцевих бюджетів Данії, Франції та

Іспанії становить понад 60%, у Великобританії - понад 40%, у Швеції - понад 10%.

Аналіз частки трансфертів в структурі дохідної частини місцевих бюджетів європейських країн свідчить, що до країн з найбільшою часткою відповідного показника належать Албанія, Англія, Болгарія, Литва, Словачія, Польща.

Ступінь залежності місцевих бюджетів від фінансової допомоги центрального уряду свідчить про рівень децентралізації державних фінансів. На підставі проведеного аналізу, можна зробити висновок, що країни із найбільшою часткою трансфертів – Албанія, Англія, Болгарія, Литва, Словенія та Польща відносяться до групи країн із високим рівнем централізації державних фінансів. Країни із низькою залежністю органів місцевого самоврядування від фінансових ресурсів центральної влади – Швецію, Фінляндію, Румунію, Латвію можна віднести до таких, де фінансові системи є децентралізованими. Відповідно Україна відноситься до країн із середнім рівнем децентралізації державних фінансів.

Важливо відмітити, що система фінансового вирівнювання враховуючи досвід зарубіжних країн складається з чотирьох елементів:

Вирівнювання потреб у видатках – потреби у видатках розраховуються на центральному рівні на основі низки об'єктивних критеріїв, пов'язаних з демографічними й соціальним факторами. Певний орган місцевого самоврядування або отримує дотацію, або сплачує кошти в межах схеми вирівнювання залежно від своїх потреб у видатках на одного мешканця, які можуть бути вищими або нижчими від середнього загальнонаціонального показника. За цією системою вирівнювання досягається завдяки міжвідомчим об'єднаним трансфертам. Крім того, всі органи місцевого самоврядування отримують базову дотацію. Система діє з метою досягнення лише часткового вирівнювання – від 45% на муніципальному рівні до 80% на районному рівні.

Різниця у видатках, яка виникає через більш високий рівень послуг або через нижчу ефективність, не підлягає вирівнюванню.

Вирівнювання податкової бази – цей принцип діє аналогічно до схеми вирівнювання потреб у видатках. Існуючі рівні вирівнювання податкової бази коливаються від 45% в загальнонаціональному вимірі на муніципальному рівні до 80% на районному рівні. Інші дотації та схеми вирівнювання – державний уряд надає низку дотацій з метою вирівнювання, включаючи дотації органам місцевого самоврядування, які переживають особливі труднощі, та тим, які розташовані на великих островах і повинні надавати додаткові транспортні послуги своєму населенню. Загальні дотації – кожного року надаються загальні дотації органам місцевого самоврядування, які розподіляються, виходячи з їхньої податкової бази. Таким чином, дотація не досягає ефекту вирівнювання, а просто є частиною фінансування органів місцевого самоврядування і слугує для подолання вертикального фіскального дисбалансу.

Оскільки система фінансового вирівнювання значною мірою діє за формулами, політичні рішення мають значення при визначенні загального ступеня вирівнювання в межах схем з різними демографічними та соціальними критеріями. Дотації вирівнювання органам місцевого самоврядування та загальні дотації з державного бюджету не закріплюються за конкретними видатками. Крім загальних дотацій, органи місцевого самоврядування також отримують спеціальні дотації для відшкодування їхніх певних видів видатків.

Сума щорічної дотації з державного бюджету частково визначається виходячи із принципу розширеного підсумкового балансу, що передбачає збільшення суми дотації в разі прийняття Парламентом законопроекту, яким для органів місцевого самоврядування встановлюються нові завдання. Асоціації органів місцевого самоврядування залучаються до консультацій стосовно будь-яких нових обов'язків з надання послуг і обговорення узгоджених показників пов'язаних з цими витратами.

Таким чином, динаміка показників, що характеризують структуру місцевих бюджетів унітарних європейських країн, засвідчує поступове наближення постсоціалістичних країн до країн-членів Європейського Союзу, що прискорює інтеграційні процеси в Європі, підвищує ефективність державного управління в нових країнах - членах ЄС. Однак темпи перетворень у постсоціалістичних країнах є різними, що дає можливість обрати орієнтири в процесі розбудови системи місцевого самоврядування та реформування місцевих бюджетів в Україні. Зарубіжний досвід свідчить, що в більш економічно розвинутих країнах частка доходів місцевих бюджетів у загальному обсязі ресурсів вища. Так, якщо в Португалії вона становить 3 % у ВВП, то в Норвегії - 15%, у Швеції - 31%. В Україні органи місцевого самоврядування також наділені повноваженнями щодо встановлення місцевих податків та зборів, Проте їхня частка у дохідній частині місцевих бюджетів складає лише близько 5%.

РОЗДІЛ 2. СИСТЕМА МІСЦЕВИХ ФІНАНСІВ В УКРАЇНІ

2.1. Аналіз та оцінка дохідної частини місцевих бюджетів

Як окрема економічна категорія, доходи місцевих бюджетів виражають сферу економічних відносин суспільства, яка пов'язана з формуванням, розподілом та використанням фінансових ресурсів регіонального рівня і використовується місцевими органами влади для забезпечення поточних і перспективних завдань розвитку регіону.

Доходи місцевих бюджетів мають відповідну законодавчу базу — Конституція України, Бюджетний кодекс, Закони України "Про податкову систему України", "Про місцеве самоврядування в Україні" та інші нормативні акти.

У Законі "Про місцеве самоврядування в Україні" передбачено, що доходи місцевих бюджетів формуються за рахунок власних, визначених законом джерел та закріплених у встановленому законом порядку

загальнодержавних податків, зборів та інших обов'язкових платежів. Доходи місцевих бюджетів районних рад у містах (у разі їх створення) формуються відповідно до обсягу повноважень, що визначаються відповідними міськими радами. У дохідній частині місцевого бюджету починаючи з 1998 р. окремо виділяються доходи, необхідні для виконання власних повноважень, і доходи, необхідні для забезпечення виконання делегованих законом повноважень органів виконавчої влади.

Починаючи з 2000 р. доходи включають загальний фонд і спеціальний фонд. Сьогодні на формування місцевих бюджетів існує два погляди. Прихильники одного з них вважають, що місцеві бюджети мають формуватися "знизу", тобто, забезпечивши потреби конкретної адміністративно-територіальної одиниці, надлишок коштів передавати до вищих бюджетів. Прихильники іншої точки зору — навпаки, стверджують, що потрібно насамперед забезпечити загальнодержавні потреби, тобто місцевим бюджетам залишати тільки забезпечення мінімальних потреб, і в разі наявності коштів — розподіляти їх між усіма відповідними адміністративно-територіальними одиницями.

Для досягнення оптимальної забезпеченості загальнодержавного та місцевих бюджетів та пропорційності між ними мають бути дотримані такі умови:

Єдність бюджету та державного плану економічного і соціального розвитку. Забезпечення кожного бюджету стійкими доходами, які тісно пов'язані з економічною, соціальною і екологічною ситуацією регіону. Збалансованість кожного бюджету незалежно від обсягів закріплених за ним дохідних джерел. Заінтересованість державних і місцевих органів влади в успішному виконанні планів загальнодержавних доходів (податкових і неподаткових) на території конкретного регіону. Забезпечення рівномірності надходжень коштів і усунення будь-яких затримок через незбігання термінів здійснення видатків і отримання доходів.

Водночас відмічається збільшення цих доходів, що в основному пов'язано зі зростанням надходжень від податку з доходів фізичних осіб та зборів за спеціальне використання природних ресурсів. Також варто відмітити значне зростання надходжень від справляння зборів за спеціальне використання води та плати за користування надрами, що спостерігалось у травні, серпні та листопаді.

За 2020 рік до загального фонду місцевих бюджетів (без урахування міжбюджетних трансфертів) надійшло 289 986,0 млн гривень. Приріст надходжень до загального фонду проти 2019 року (у співставних умовах та без урахування територій, що не підконтрольні українській владі) склав 5,4% або +14 968,6 млн гривень.

Темп приросту фактичних надходжень податку на доходи фізичних осіб (далі ПДФО) за 2020 рік до 2019 року становить 7,5 відсотка. Із 13 регіонів, що мають темпи приросту ПДФО вищі за середній показник по Україні, 11 регіонів забезпечили приріст понад 8%. Найнижчий приріст мають Полтавська, Донецька, Вінницька та Харківська області.

Загалом обсяг надходжень ПДФО за 2020 рік склав 177 768,5 млн грн, приріст надходжень проти 2019 року становить 7,5%, або на 12 337,6 млн грн більше. Надходження плати за землю склали 31 477,8 млн грн, зменшення надходжень проти 2019 року становить -4,1%, або -1 357,3 млн гривень.

Фактичні надходження податку на нерухоме майно за 2020 рік склали 5 758,9 млн грн, приріст надходжень проти 2019 року становить 17,9 %, або на 876,3 млн грн більше. Надходження єдиного податку за 2020 рік склали 37 954,3 млн грн, приріст надходжень проти 2019 року становить 7,8 %, або на 2 762,3 млн грн більше.

Згідно з бюджетним законодавством, забезпечено у 2020 році перерахування міжбюджетних трансфертів місцевим бюджетам в обсязі 160 986,2 млн грн, що складає 98,0% від передбачених розписом асигнувань на 2020 рік, зокрема: - базова дотація перерахована в сумі 13 282,4 млн грн або

100,0% до розпису асигнувань; - медична субвенція перерахована в сумі 14 582,8 млн грн або 100,0% до розпису асигнувань; - освітня субвенція перерахована в сумі 81 224,4 млн грн або 100% до розпису.

2.2. Аналіз та оцінка видаткової частини місцевих бюджетів

Видатки місцевих бюджетів — це економічні відносини, які виникають у зв'язку з фінансуванням власних і делегованих повноважень місцевих органів влади; економічні відносини, які виникають у зв'язку з розподілом централізованих коштів, що перебувають у розпорядженні відповідних органів влади, та децентралізованих коштів, які є власністю місцевих органів влади.

Місцеві видатки класифікують за різними ознаками:

- Економічна класифікація видатків деталізує використання коштів за їх предметними ознаками (заробітна плата, нарахування, всі види господарської діяльності, виплати населенню (трансферти) та інші категорії). Такий розподіл дає можливість виокремити захищені статті бюджету та забезпечує єдиний підхід до всіх отримувачів з позиції виконання бюджету.

За економічною класифікацією видатки поділяються на поточні та капітальні.

Поточні видатки - це видатки з бюджетів на фінансування мережі закладів, установ, підприємств, організацій та органів, які діють на початок бюджетного року, а також на фінансування заходів із соціального захисту населення, фінансування бюджетних програм, тощо. Капітальні видатки - це видатки бюджетів на фінансування інвестиційної та інноваційної діяльності, фінансування капітальних вкладень виробничого і невиробничого призначення, структурної перебудови як комунального, так і народного господарства. Сюди відносяться також субвенції та інші видатки, пов'язані з розширеним відтворенням.

- Функціональна класифікація дає змогу відстежувати й аналізувати динаміку зміни державних видатків різного функціонального призначення та прогнозувати наступні видатки. Вона має такі рівні деталізації: розділи, в яких визначаються видатки бюджетів на здійснення відповідно загальних функцій держави, АРК, органів місцевого самоврядування; підрозділи та групи, в яких конкретизується спрямування бюджетних коштів на здійснення відповідно функцій держави, АРК або органів місцевого самоврядування. Запровадження функціональної класифікації видатків бюджету здійснено з метою приведення її у відповідність з міжнародними стандартами.

За програмно-цільовою класифікацією видатки бюджетів поділяються за відповідними бюджетними програмами, що дає можливість посилити фінансовий контроль за цільовим використанням коштів бюджету;

Згідно з Бюджетним кодексом передбачено критерії розмежування видів видатків між місцевими бюджетами:

- перша група - видатки на функціонування бюджетних установ та реалізацію заходів, які забезпечують необхідне першочергове надання гарантованих послуг і які розташовані найближче до споживачів.

Видатки першої групи здійснюються з бюджетів сіл, їх об'єднань, селищ, міст;

- друга група - видатки на функціонування бюджетних установ та реалізацію заходів, які забезпечують надання основних гарантованих послуг для всіх громадян України. Видатки другої групи здійснюються з бюджетів міст республіканського Автономної Республіки Крим та міст обласного значення, а також районних бюджетів;

- третя група - видатки на функціонування бюджетних установ та реалізацію заходів, які забезпечують гарантовані послуги для окремих категорій громадян, або реалізацію програм, потреба в яких існує в усіх регіонах України. Видатки третьої групи здійснюються з бюджету Автономної Республіки Крим та обласних бюджетів.

З бюджетів міст Києва та Севастополя здійснюються видатки всіх трьох груп.

У розрізі зведеного бюджету видатки місцевих бюджетів поділяють на:

- видатки загального фонду - на утримання державного управління, освіту, охорону здоров'я, соціальний захист та соціальне забезпечення, культуру і мистецтво, фізичну культуру і спорт, видатки на місцеву пожежну охорону, позашкільну освіту, місцеві програми з розвитку фізичної культури та спорту, інші програми, затверджені відповідними радами.

- видатки спеціального фонду - це витрати бюджету розвитку місцевих бюджетів на будівництво, реконструкцію, ремонт та утримання доріг місцевого значення, програми природоохоронних заходів місцевого значення, які фінансуються за рахунок фонду охорони навколишнього середовища та інші програми затверджені відповідними радами.0

Більшість видатків місцевих бюджетів традиційно спрямовується на соціально-культурну сферу (освіта, охорона здоров'я, соціальний захист і соціальне забезпечення, культура та мистецтво, фізична культура і спорт). У звітному періоді сукупна частка цих видатків у структурі видатків місцевих бюджетів складає 79,3 %, що на 1,6 в. п. менше рівня попереднього року.

У структурі видатків місцевих бюджетів за функціональною класифікацією найбільші зміни відбулися за видатками на житловокомунальне господарство. Так, їх частка зросла на 4,2 в. п. і склала за підсумками року 8,8 %. Зазначимо, що таке збільшення відбулося наприкінці року і в основному за рахунок суттєвого зростання видатків бюджету м.

Києва.

Також можна відмітити зменшення частки видатків на економічну діяльність та на соціальний захист та соціальне забезпечення – на 1,0 в. п. та на 0,7 в. п. відповідно.

Отже, виходячи з цих показників прослідковується тенденція до значного скорочення видатків спеціального фонду, що призводить до

скорочення фінансування регіональних цільових програм та стримує економічний розвиток регіону. Видатки загального фонду місцевих бюджетів збільшуються, що свідчить про соціальний вектор бюджетної політики держави.

Отже, видатки місцевих бюджетів - це економічні відносини, які пов'язані з розподілом і використанням коштів основного централізованого фонду держави, що перебувають у розпорядженні органів державної влади, державного управління та місцевого самоврядування.

Проаналізувавши напрями витрачання бюджетних коштів, можна чітко стверджувати, що пріоритетним напрямом у сфері видатків місцевих бюджетів є соціальний. Саме видатки на освіту, соціальний захист та соціальне забезпечення, охорону здоров'я становлять найбільшу частку особливо в бюджетах найвищих рівнів, де відбувається безпосереднє надання послуг громадянам. Як негативний аспект можна відзначити досить значну частку видатків на управління. В цьому напрямку потрібно проводити зміни у структурі його апарату, які дали б можливість скорочення витрат на персонал та спрямовувати фінансові ресурси на розвиток інфраструктури та місцевий економічний розвиток.

При розрахунках показників видатків та наданні кредитів необхідно враховувати:

- основні прогностичні макропоказники економічного і соціального розвитку за сценарієм 1;
- підвищення розмірів державних соціальних стандартів:

Таблиця 2.2.1.

Показники що враховуються при розрахунку показників видатків

Показники	2018	2019	2020
Розмір мінімальної заробітної плати			
з 1 січня року (гривні)	3 723	4 173	4 425
ріст до попереднього року (відсоток)	16,4	12,1	6
Розмір посадового окладу працівника I тарифного розряду Єдиної тарифної сітки:			
з 1 січня року (гривні)	1 762	1 921	2 073
ріст до попереднього року (відсоток)	10,1	9	7,9

Підвищення розмірів мінімальної заробітної плати слід враховувати не лише при визначенні обсягу видатків на оплату праці працівників бюджетних установ, а і при розрахунку обсягу одноразової адресної грошової допомоги випускникам вищих навчальних закладів, які здобули освіту за напрямками і спеціальностями педагогічного профілю та уклали на строк не менш як три роки договір про роботу у загальноосвітніх та професійно-технічних навчальних закладах (визначених органами управління освітою відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 26.09.2006 № 1361), та випускникам вищих навчальних закладів, які здобули освіту за напрямками і спеціальностями медичного та фармацевтичного профілю та уклали на строк не менш як три роки договір про роботу в закладах охорони здоров'я, що розташовані в сільській місцевості та селищах міського типу, а також про роботу в інших закладах охорони здоров'я на посадах лікарів загальної практики (сімейних лікарів), дільничних лікарів-педіатрів і лікарів-терапевтів відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 11.05.2011 № 524

«Питання оплати праці працівників установ, закладів та організацій окремих галузей бюджетної сфери».

- зростання розмірів прожиткового мінімуму, яке відбуватиметься з 1 липня та 1 грудня відповідного року. У 2018–2020 роках прожитковий мінімум та рівень його забезпечення підвищуватиметься темпами, що на 2 відсоткових пункти перевищують показник прогнозного індексу споживчих цін на 2018–2020 роки.

Розміри прожиткового мінімуму враховуються при визначення обсягів видатків на надання соціальних допомог, передбачених законодавством. Зокрема, розмір одноразової грошової допомоги дітям-сиротам і дітям, позбавленим батьківського піклування, що перебували під опікою (піклуванням) або на повному державному утриманні, при працевлаштуванні їх після закінчення навчального закладу становить шість прожиткових мінімумів.

- коефіцієнти при розрахунку потреби в коштах на оплату комунальних послуг та енергоносіїв (КЕКВ 2270). У 2018–2020 роках пропонується до обсягу коштів, які передбачені у бюджеті поточного року зі змінами, застосовувати коефіцієнт в середньому 1,1, а саме:

Таблиця 2.2.2

Коефіцієнти що враховуються при розрахунку показників видатків

КЕКВ	Назва	2018	2019	2020
2271*	Оплата теплопостачання	1,09	1,072	1,06
2272	Оплата водопостачання та водовідведення	1,09	1,072	1,06
2273	Оплата електроенергії	1,1	1,07	1,055
2274	Оплата природного газу	1,09	1,072	1,06

2275	Оплата інших енергоносіїв	1,09	1,072	1,06
------	---------------------------	------	-------	------

При цьому, коефіцієнт по оплаті за теплопостачання визначено розрахунково, виходячи з індексу зростання ціни на природний газ (за умови газової складової на рівні 70%) та індексу цін виробників.

- видатки на виплату щорічної допомоги для придбання навчальної літератури особам з числа дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, учням та студентам, які в період навчання у віці від 18 до 23 років залишилися без батьків до завершення навчання. Її розмір в 2018–2020 роках становитиме 3 соціальні стипендії.

Крім цього, при складанні проектів місцевих бюджетів необхідно враховувати норму статті 77 Бюджетного кодексу України щодо передбачення у першочерговому порядку потреби в коштах на оплату праці працівників бюджетних установ відповідно до умов оплати праці та розміру мінімальної заробітної плати та на проведення розрахунків за електричну та теплову енергію, водопостачання, водовідведення, природний газ та послуги зв'язку, які споживаються бюджетними установами.

Зазначені особливості складання розрахунків місцевих бюджетів на 2018 рік були доведені місцевим органам влади листом Міністерства фінансів від 01.08.2017 р. № 05110-14-21/20701.

За інформацією Міністерства фінансів 29 серпня 2018 року заплановано провести нараду з представниками обласних, Київської міської державних адміністрацій щодо обговорення питань особливостей формування проектів місцевих бюджетів на 2018 рік.

Крім представників місцевих державних адміністрацій, а це керівники Департаментів фінансів, у нараді також братимуть участь представники секретаріату Кабінету Міністрів України, Комітету Верховної Ради України з

питань бюджету, галузевих міністерств (МОН, МОЗ, Мінсоцполітики), всеукраїнських асоціацій органів місцевого самоврядування.

Також, 29 серпня заплановано провести консультації із всеукраїнськими асоціаціями органів місцевого самоврядування щодо проекту закону про бюджет на 2018 рік.

Такі консультації відповідно до Закону України «Про асоціації органів місцевого самоврядування» від 16.04.2009 р. № 1275 проводяться не пізніше як за сім днів до подання проекту закону про Державний бюджет України на відповідний рік на розгляд Кабінету Міністрів України.

Результати консультацій із всеукраїнськими асоціаціями оформляються протоколом, який додається до проекту закону про Державний бюджет України, що подається Кабінетом Міністрів України до Верховної Ради України. В цілому, видатки місцевих бюджетів становлять 33,2% від загального обсягу видатків зведеного бюджету України у I кварталі 2020 року. Загальний обсяг видатків місцевих бюджетів за I квартал 2020 року склав 99,2 млрд грн. Із зазначеної суми видатки загального фонду склали 87,9 млрд грн, спеціального – 11,3 млрд грн. Із загального фонду бюджетів ОТГ проведено видатків на суму 16,7 млрд грн, у тому числі: на зарплату з нарахуваннями спрямовано 11,3 млрд грн (67,9% від всієї суми видатків), на оплату комунальних послуг та енергоносіїв – 1,1 млрд грн (6,4%).

За рахунок спеціального фонду з бюджетів ОТГ проведено капітальних видатків на 1,4 млрд грн. У розрізі функціональної класифікації видатків найбільший обсяг коштів протягом I кварталу 2020 року було спрямовано на фінансування освіти – 43,2 млрд грн (табл.4), що становить 43,5% від загальної суми видатків, проведених з місцевих бюджетів. У порівнянні з аналогічним періодом 2019 року, видатки на освіту збільшилися на 2,5 млрд грн або на 6,2%. На охорону здоров'я було витрачено 20,1 млрд грн, що становить 20,3% від обсягу видатків місцевих бюджетів. Порівняно з I кварталом 2019 року видатки на охорону здоров'я збільшилися на 1,6 млрд грн або на 8,5%. Видатки

на духовний та фізичний розвиток склали 4,7 млрд грн, що у структурі видатків становить 4,7% і є на 0,4 млрд грн або на 10,6% більше видатків, проведених у I кварталі 2019 року. Найвища динаміка зростання зафіксована по видатках на житлово-комунальне господарство – їхній осяг склав 5,3 млрд грн, що на 24,5% більше видатків, проведених за аналогічний період 2019 року. Видатки на загальнодержавні функції, які включають видатки на утримання органів місцевого самоврядування, склали 8,5 млрд грн, що на 1,2 млрд грн або на 16,1% більше видатків за I квартал 2019 року.

РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ МІСЦЕВИХ ФІНАНСІВ В УКРАЇНІ

3.1. Проблеми реформування системи місцевих фінансів

Україна при здійсненні радикальних економічних перетворень і побудові ринкових відносин потребує здійснення ефективної податковобюджетної політики на середньострокову перспективу.

Діяльність органів влади не може зводитись лише до складання і затвердження бюджету, необхідне складання прогнозних розрахунків як розвитку економіки в цілому, так і бюджетної системи зокрема.

Відповідно до Концепції реформування місцевих бюджетів від 23 травня 2007 р. № 308-р в Україні на сучасному етапі розвитку виникла потреба в удосконаленні системи прогнозування доходів місцевих бюджетів на наступний бюджетний період і розроблені середньострокових показників місцевих бюджетів.

В економічній теорії поняття „прогнозування” не має однозначного тлумачення та співвідноситься з більш широким поняттям – передбаченням, яке ґрунтується на пізнанні законів природи, суспільства і мислення.

Прогнозування (греч. Prognosis - знання наперед) визначається як передбачення (прогноз), оскільки процес прогнозування має справу з отриманням інформації про майбутнє. Прогноз припускає опис можливих або бажаних аспектів, станів, рішень, проблем майбутнього.

Відповідно до трактування Пашути М.Т. у праці «Прогнозування та програмування економічного та соціального розвитку» прогнозування визначається як передбачення, яке базується на спеціальному науковому дослідженні, отриманні інформації про майбутнє. Прогноз як результат процесу прогнозування визначається як науково-обґрунтоване передбачення про можливий стан економічної системи та відповідних показників, що характеризують цей стан, у тому числі продуктивних сил, організаційно-економічних та виробничих відносин, власності та ін., це пошук реалістичного та економічного виправданого перспективного рішення.

До завдань прогнозування входить як оцінка очікуваних результатів розвитку економічної системи на підставі виявлення тенденцій так і визначення перспектив, довгострокових цілей розвитку і шляхів досягнення певної мети у часі.

Основою для бюджетного прогнозування виступають прогнози соціально-економічного розвитку країни, окремих регіонів; статистичні дані за основними макроекономічними показниками; дані про надходження і використання доходів від державного майна тощо.

Відповідно до трактування, поданого Буковинським С.А. у праці «Концептуальні підходи до формування перспективного бюджетного плану» метою розроблення перспективного бюджетного плану є створення необхідних умов забезпечення збалансованості бюджетної системи країни, макроекономічної стабільності, передбачуваності бюджетної і податкової

політики, виконання функцій, покладених на центральні та місцеві органи виконавчої влади.

Бюджетний прогноз на середньострокову перспективу має базуватись на достатньо високому ступені залежності від загально відтворюваних пропорцій і закономірностей економічного зростання, які відображають виробництво ВВП та ділову активність. Таким чином, метою середньострокового бюджетного прогнозування є визначення на базі усесторонньої оцінки імовірних показників бюджету та їх імовірних траєкторій на середньострокову перспективу.

Програмно-цільовий метод (ПЦМ) є інструментом, який забезпечує ефективне управління бюджетним процесом у середньостроковій перспективі. Даний метод спрямований на вирішення проблем територіальної громади та досягнення визначених цілей.

Важливою передумовою застосування Програмно-цільового методу формування бюджету в Україні є стабільний економічний стан держави, забезпечення основних макроекономічних показників у межах параметрів, визначених фінансовою стратегією держави.

Програмно-цільовий підхід дозволяє концентрувати матеріальні та фінансові ресурси на вирішенні конкретних соціально-економічних проблем розвитку регіонів, зокрема спрямовувати ресурси на розвиток пріоритетних сфер діяльності та територій.

Особливістю програмно-цільового методу формування бюджетів є запровадження нового механізму управління видатками бюджету, хоча для успішного запровадження цього методу необхідно, щоб програми були забезпечені реальними джерелами фінансування.

Коваленко Є.Г. у праці «Региональная экономика и управление» визначає, що програмно-цільовий підхід до вирішення регіональних проблем потрібно розглядати як інструмент регіональної політики. А регіональна політика може розроблятися і здійснюватися тільки на базі усесторонньої

оцінки регіональних ситуацій, виявлення і ранжирування регіональних проблем, знаходження шляхів їх вирішення при різних варіантах ресурсного забезпечення тощо.

Слід зазначити, що в процесі прогнозування доходів бюджету розраховується об'єм фінансових ресурсів країни, визначаються рівень і розмір їх розподілу між центральними органами влади та органами місцевого самоврядування, найбільш ефективні форми і методи залучення ресурсів до бюджету, оптимальні пропорції розподілу доходів між різними рівнями влади.

Під прогнозними власними доходами місцевих бюджетів визначають – всі доходи, які формуються на території, підвідомчій відповідному місцевому органу влади і включають у себе весь контингент закріплених і регулюючих податків, а передані – це дотації та субвенції з вищестоящих бюджетів бюджетам територій.

На податкові надходження місцевих бюджетів, за трактуванням Зайчикової В.В. висловленим у праці «Прогнозування доходів місцевих бюджетів у процесі міжбюджетного регулювання», впливають якісні та кількісні чинники. До якісних належать: структура економіки за видами діяльності, зміна податкового законодавства, результати від фінансової діяльності та інші. До кількісних – динаміка макроекономічних показників, зміна податкової бази, обсяги недоїмки тощо.

Отже, середньострокове прогнозування доходів місцевих бюджетів полягає в пошуку можливих альтернатив отримання в середньостроковій перспективі фінансових ресурсів, які формуються на території підвідомчій відповідному місцевому органу та структури їх імовірних траєкторій пов'язаних з впливом якісних та кількісних чинників.

Під стратегічним плануванням місцевих бюджетів, визначається системний процес, спрямований: на визначення проміжних та кінцевих показників, що характеризують економічний розвиток регіону та яких можна

досягти в майбутньому; на визначення й прогнозування довго- і середньострокових цілей, для досягнення яких необхідно спрямувати діяльність уряду та розроблення стратегії заходів для реалізації цілей.

Отже, визначення критеріїв та висвітлення механізмів прогнозування доходів місцевих бюджетів дозволить встановити відповідність між плануванням та прогнозуванням бюджетних показників.

Слід зазначити, що середньостроковим бюджетним прогнозуванням визначається прогноз терміном від 2 до 5 років спрямований на ліквідацію дисбалансу між доходами та видатками бюджету у середньостроковій перспективі.

Згідно із Законом України від 23 березня 2000 року №1602-III “Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України” прогноз економічного і соціального розвитку Автономної Республіки Крим, області, району, міста розробляється на п'ять років.

З метою визначення методологічних засад середньострокового прогнозування доходів місцевих бюджетів проведений аналіз принципів, методів та висвітлені особливості законодавчого забезпечення системи прогнозування.

Зазначимо, що принципи є саме тими вихідними підвалинами, на яких має ґрунтуватись методологія прогнозування доходів місцевих бюджетів.

Принципи державного прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України регламентуються в 2 статті Закону України від 23 березня 2000 року №1602-III “Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку. До них належать: принцип цілісності, об'єктивності, науковості, гласності, самостійності, принцип рівності, принцип дотримання загальнодержавних інтересів.

Українські науковці також до принципів державного прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України відносять:

принцип реальності, який ґрунтується на передбаченні планів щодо матеріальних та фінансових ресурсів та їх ефективного використання; принцип постійного аналізу і контролю виконання програм та планів, який забезпечується шляхом своєчасного врахування і усунення помилок в економічній діяльності; принцип орієнтації прогнозів на оптимізацію задоволення потреб суспільства, який забезпечується шляхом збалансування ресурсів і потреб з засобами виробництва необхідними для виробничого процесу; принцип узгодження колективних суспільних і особистих інтересів, який забезпечується шляхом їх збалансування; принцип поєднання прогнозування, перспективного і поточного планування, який передбачає взаємозв'язок основних напрямів соціально-економічної політики з поточними програмами; принцип оцінки рівня розвитку економічної системи, який передбачає ґрунтовне вивчення розвитку економіки до початку планового періоду; принцип збалансованості планів, який полягає в узгодженні показників попиту та обсягів виробництва; тощо.

Отже, удосконалення методології середньострокового прогнозування надасть можливість, зокрема: приймати науково-обґрунтовані рішення на основі прогнозу їхніх наслідків; пошуку альтернативних варіантів досягнення стратегічних завдань; враховувати особливості розвитку регіонів при встановленні стратегічних завдань для забезпечення впливу на ці аспекти вже сьогодні.

На сучасному етапі розвитку місцевих фінансів нормативне забезпечення процесу прогнозування показників місцевих бюджетів визначається цілою низкою законів, постанов, розпоряджень тощо. Згідно Закону України від 23 березня 2000 р. №1602 «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України визначений порядок розроблення, затвердження та виконання прогнозних і програмних документів на державному та регіональному рівнях.

У Бюджетному кодексі України статтею 38 пункту 1-го передбачено, що разом з проектом закону про Державний бюджет України, подається пояснювальна записка до проекту закону про Державний бюджет України, яка повинна містити: аналітичні дані, розрахунки з обґрунтуваннями особливостей міжбюджетних взаємовідносин, а саме: детальні розрахунки прогнозного загального обсягу доходів та видатків, що враховуються при визначенні міжбюджетних трансфертів між державним бюджетом та місцевими бюджетами, за видами доходів та за функціями; базові показники та результати обрахунку індексів відносної податкоспроможності в розрізі місцевих бюджетів; детальний розрахунок розміру фінансового нормативу бюджетної забезпеченості по функціях та видах місцевих бюджетів; детальний розрахунок коригуючих коефіцієнтів та коефіцієнту вирівнювання; розрахунки обсягів субвенцій з державного бюджету місцевим бюджетам за видами пільг і допомог та детальними фінансовими та кількісними показниками.

Методика розрахунку прогнозного показника обсягу доходів (кошика доходів) загального фонду бюджету місцевого самоврядування, що враховуються під час визначення обсягу міжбюджетних трансфертів визначена згідно з Постановою КМУ «Про затвердження Методики розподілу обсягу міжбюджетних трансфертів між районним бюджетом та бюджетами міст районного значення, сіл, селищ» від 24 грудня 2003 р.

№1994.

Відповідно до Основних напрямків бюджетної політики (бюджетної резолюції) та на підставі прогнозу основних макропоказників економічного і соціального розвитку України Міністерство фінансів України організовує проведення фінансово-економічних розрахунків для складання проекту Державного бюджету України на наступний рік і розподілу загальнодержавних податків, зборів та інших платежів між Державним бюджетом України і бюджетами Автономної Республіки Крим, областей міста

Києва і Севастополя. Міністерство фінансів України також готує попередній проект консолідованого бюджету України і доводить відповідні прогностичні показники до міністерств, відомств та інших органів державної виконавчої влади України.

Проте, рішення щодо дефіциту державного бюджету приймається при другому читанні, що спонукає до внесення численних коригувань щодо резервів збільшення доходів.

Проведення аналізу та розроблення прогнозів податкових надходжень та інших платежів, а також вивчення впливу на них макроекономічних показників і податкового законодавства покладено згідно з 8 статтею Закону України «Про державну податкову службу» від 4 грудня 1999 року на органи Державної податкової Адміністрації.

Основні прогностичні макропоказники, які покладаються в основу розроблення проектів державних та регіональних програм економічного і соціального розвитку України визначаються відповідно до Постанов КМУ «Про прогноз економічного і соціального розвитку України» на відповідний рік.

Податково-бюджетна стратегія на середньострокову перспективу розробляється згідно з Постановами КМУ «Про схвалення прогнозу показників зведеного бюджету України за основними видами доходів, видатків і фінансування» на три наступні роки, на основі аналізу рівня розвитку податково-бюджетної системи держави та виходячи з основних завдань щодо посилення соціальної спрямованості реформ.

Проте, зазначені прогнози щороку суттєво переглядаються, що не дає можливості приймати науково-обґрунтовані рішення при встановленні стратегічних завдань на середньострокову перспективу.

Типова структура прогнозу економічного і соціального розвитку Автономної Республіки Крим, області, району, міста на середньостроковий період визначається відповідно до постанови КМУ «Про розроблення

прогнозних і програмних документів економічного і соціального розвитку та складання проекту державного бюджету» від 26 квітня 2003 року №621. Слід зазначити, що згідно з зазначеною постановою регіональна програма економічного і соціального розвитку регіону поєднує сукупність директивних і індикативних показників.

Перспективні пріоритети розвитку країни в тому числі регіонів визначаються, зокрема згідно Указу Президента України «Про стратегію економічного і соціального розвитку України «Шляхом Європейської інтеграції» на 2004–2015 роки» від 28 квітня 2004 р. №493.

Основні проблеми регіонального розвитку, пріоритети державної регіональної політики з точки зору загальнонаціональних потреб та інтересів визначаються, зокрема відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2015 року» від 21 липня 2006 року №1001.

Особливості удосконалення механізмів стратегічного державного планування регіонального розвитку, системи загальнодержавного і регіонального прогнозування та планування соціально-економічного розвитку визначаються відповідно до Указу Президента України «Про Концепцію державної регіональної політики» від 25.05.2001 №341. Шляхи удосконалення системи прогнозування доходів та видатків місцевих бюджетів визначені, зокрема відповідно до Концепції реформування місцевих бюджетів від 23 травня 2007 року №308-р.

Порядок розроблення регіональних цільових програм, моніторингу та звітності про їх виконання визначений згідно Наказу Міністерства економіки від 4 грудня 2006 року №367 «Методичні рекомендації щодо порядку розроблення регіональних програм».

Затвердження програм соціально-економічного та культурного розвитку відповідних адміністративно-територіальних одиниць, а також цільових програм віднесено до виключеної компетенції сільських, селищних, міських

рад згідно з 26 статтею Закону України «Про місцеве самоврядування» від 21 травня 1997 року.

Виконання державних і регіональних програм соціально-економічного та культурного розвитку покладено на місцеві державні адміністрації відповідно до 2 статті Закону України «Про місцеві державні адміністрації» від 9 квітня 1999 року.

Прогнозування розвитку регіонів, підготовка за результатами аналізу рекомендацій органам державної влади здійснюється Радою розвитку регіонів відповідно до 3 статті Постанови КМУ “Про затвердження положення про Раду розвитку регіонів” від 20.12.2006 №1759.

Отже на сьогоднішній день процес середньострокового прогнозування доходів місцевих бюджетів на законодавчому рівні не достатньо визначений. Існує необхідність законодавчого врегулювання зокрема у Бюджетного кодексі України, методології розробки середньострокових прогнозів показників місцевих бюджетів.

Також, в цілях забезпечення ефективності реалізації механізмів середньострокового соціально-економічного розвитку регіонів виникла необхідність в розгляді та обґрунтуванні можливостей щодо оновлення на державному рівні нормативної бази щодо планування, прогнозування і розробки програм соціально-економічного розвитку на місцевому рівні.

З цього приводу, цікавим є досвід Російської Федерації. З метою запровадження середньострокового планування місцевих бюджетів до Бюджетного кодексу Російської Федерації внесені зміни щодо організації бюджетного процесу на основі витратних зобов'язань відповідної публічноправової освіти і перехід всіх бюджетів бюджетної системи до середньострокового фінансового планування – формування бюджетів на трирічний період.

Відповідно до Бюджетного кодексу РФ від 26 квітня 2007 року №63-ФЗ бюджетний процес заснований на методології розробки, ухвалення і

виконання бюджету, що припускає перехід до середньострокового бюджетного планування і до системи бюджетування, орієнтованого на результат.

Отже, органи місцевого самоврядування отримали можливість поступового переходу формування фінансових планів на середньострокову перспективу.

Зазначені зміни в Бюджетному кодексі РФ нададуть можливість виконання перспективних бюджетних програм, що виходять за рамки року, а також припускають, що планування майбутніх витрат повинне відбуватися на основі розділення діючих зобов'язань.

Тобто на початку трирічного планування витратна частина бюджетів визначатиметься виходячи з раніше прийнятих зобов'язань. В середині трирічного циклу виникаючий додатковий об'єм засобів може спрямовуватись на фінансування нових зобов'язань відповідно до нормативно-правових актів органів державної влади та органів місцевого самоврядування.

Слід зазначити, що з метою змістовного і правового оформлення організації процесу середньострокового бюджетного планування місцевих бюджетів в Бюджетному кодексі РФ передбачається формування перспективного фінансового плану, складання суб'єктами бюджетного планування доповідей про основні результати і напрями діяльності, а також формування реєстрів витратних зобов'язань муніципальних утворень.

З метою визначення факторів, що впливають на обсяг надходжень місцевих бюджетів України методологію прогнозування показників місцевих бюджетів потрібно розглядати з погляду методів прогнозування.

Середньострокове прогнозування бюджетних показників передбачає використання низки методів прогнозування. Вибір методу залежить від вимог до точності та строків виконання прогнозів. У практиці найбільш продуктивним є поєднання різних методів прогнозування доходів місцевих бюджетів, що дозволяє складати більш реальні прогнози.

Під методом економічного прогнозування розуміють сукупність заходів, які дають змогу на підставі аналізу ретроспективних даних, екзогенних та ендогенних зв'язків об'єкта прогнозування зробити висновки з певною ймовірністю стосовно майбутнього його розвитку.

У міжнародній практиці з безлічі різноманітних підходів до прогнозування доходів місцевих бюджетів, можна виділити три найбільш поширених: методи моделювання, метод ефективної ставки оподаткування та метод заснований на еластичності.

Переваги методів моделювання полягають в можливості враховувати взаємозв'язок між системою формування доходів і макроекономічними процесами в країні. Оцінка податкових надходжень до бюджетів здійснюється в залежності від положень податкового законодавства для відповідних категорій платників податків. Відповідно до методів моделювання розробляється модель, яка складається з певної кількості економетричних рівнянь для основних категорій доходів.

Проте слід зазначити, що прогнози розроблені шляхом моделювання достатньо складні і вимагають значних вкладень ресурсів і великих об'ємів інформації.

Метод ефективної ставки оподаткування заснований на застосуванні даних в залежності від ефективної (середньої) ставки оподаткування для певної категорії податків, яка розраховується шляхом співвідношення податкових надходжень та бази оподаткування. Прогноз доходів здійснюють шляхом множення прогнозного обсягу бази оподаткування на прогнозну оцінку ефективної ставки оподаткування. Проте при змінні складу бази оподаткування протягом часу, метод ефективної ставки оподаткування може давати не завжди точний прогноз, тому у разі зміни структури, рівня ставок, розмірів податкової бази отриманні результати підлягають відповідним корективам.

До найбільш поширених методів прогнозування доходів місцевих бюджетів належить метод еластичності податків, який ґрунтується на залежності між зростанням надходжень певного податку і збільшенням його бази. Еластичність податкових надходжень визначається як співвідношення процентної зміни податкових надходжень до процентної зміни податкової бази, виходячи з передумов про відсутність змін в податковій системі за даний період. Математично це може бути визначено таким чином:

$$\frac{\Delta T}{T} = \frac{\Delta GDP}{GDP} \cdot \epsilon_T \quad (3.1),$$

де ϵ_T - еластичність податків, T – обсяг податкових надходжень, GDP – валовий внутрішній продукт, а ΔT та ΔGDP – приріст податкових надходжень і валового внутрішнього продукту за досліджуваний період.

При перевищенні темпу зростання податкових надходжень темпу зростання валового внутрішнього продукту, еластичність надходжень перевищує одиницю і навпаки.

В наукових дослідженнях українських вчених методи економічного прогнозування прийнято поділяти на формалізовані і інтуїтивні [71, с. 34].

До формалізованих методів відносяться методи екстраполяції і методи моделювання, які базуються на математичній теорії.

Як зазначає Чугунов І.Я. у своїй праці «Теоретичні основи системи бюджетного регулювання» на сучасному етапі розвитку міжбюджетних відносин виникла необхідність у розробці ефективної системи міжбюджетного регулювання побудованої на основі економікоматематичного моделювання, що забезпечить підвищення рівня наукового обґрунтування державної політики [97, с. 157].

При прогнозуванні доходів місцевих бюджетів широкого використання набули методи екстраполяції, однак для підвищення рівня достовірності

передбачається механізм побудови опису процесу динамічного ряду, при якому більш пізнім спостереженням надається вагомніше значення порівняно з попередніми. За результатами виникає можливість отримання оцінки параметрів тренда, яка характеризує тенденцію, що склалась до моменту останнього спостереження.

Розрізняють формальну і прогнозну екстраполяцію. Формальна базується на припущенні про збереження у майбутньому минулих і теперішніх тенденцій розвитку об'єкта прогнозу; за прогнозної – фактичний розвиток пов'язується з гіпотезами щодо динаміки процесу який досліджується, з урахуванням впливу різних факторів у перспективі.

Слід зазначити, що аналізуючи наукову літературу у сфері прогнозування методи екстраполяції є найбільш розповсюдженими і опрацьованими.

Серед методів екстраполяції широке розповсюдження отримав метод підбору функцій, заснований на методі найменших квадратів (МНК), сутність зазначеного методу полягає в пошуку параметрів моделі тренду, що мінімізують відхилення розрахункових значень від відповідних значень вихідного ряду.

При розробці прогнозів доходів місцевих бюджетів з метою обґрунтування рівня впливу на джерела надходжень місцевих бюджетів окремих факторів та їхніх груп виходячи з минулої динаміки побудову прогнозної моделі потрібно здійснювати виходячи із методу найменших квадратів.

Методи моделювання використовуються для встановлення кількісної характеристики зв'язку, залежності та взаємообумовленості економічних показників. Зокрема у праці Герасимчук З.В. «Фінансова політика сталого розвитку регіону» побудовано модель поєднання декількох індикаторів, що характеризують рівні фінансового забезпечення соціально-економічного розвитку регіону [26, с. 199]. У праці «Інфраструктурне забезпечення

регіонального розвитку: проблеми та шляхи їх вирішення» Бутирської І.В. здійснене економіко-матиматичне моделювання процесу інвестування інфраструктури регіону [10, с. 164-181].

Таким чином до найбільш адекватних методів побудови моделей прогнозування доходів місцевих бюджетів слід віднести: метод заснований на еластичності, метод експоненціального згладжування, експертне прогнозування, моделювання та метод пропорційних коректувань. Середньострокове прогнозування доходів місцевих бюджетів полягає в процесі пошуку можливих альтернатив отримання в майбутньому фінансових ресурсів, які формуються на території підвідомчій відповідному місцевому органу та структури їх імовірних траєкторій пов'язаних з впливом якісних та кількісних чинників.

3.2. Пріоритети бюджетної політики щодо розвитку місцевих фінансів

Важливе значення у створенні дієвого механізму забезпечення фінансової самодостатності територій та їх фінансової стійкості, має удосконалення регіонального менеджменту шляхом формування стабільної дохідної бази місцевих бюджетів, розмежування повноважень між центром і регіонами.

За таких умов, збільшення нормативів відрахувань від регулюючих податків, закріплення окремих загальнодержавних податків за місцевими бюджетами, зміцнить їх доходну базу і сприятиме удосконаленню регіонального менеджменту в напрямку модернізації економічного простору. Тому, на нашу думку, для зміцнення доходів місцевих бюджетів доцільно було б встановити ставки розщеплення окремих джерел державних доходів на користь місцевих бюджетів. Вважаємо, що за бюджетами місцевого самоврядування необхідно диференційовано закріпити податок на прибуток

підприємств. Одночасно весь обсяг акцизного податку також доцільно закріпити за місцевими бюджетами. За розрахунками включення цих доходних джерел, а також сплата цих податків за місцем виробничої діяльності, дасть змогу місцевим бюджетам отримати до 70% доходів, акумульованих на території регіону, сконцентрувати для покриття власних потреб, що фактично забезпечить оптимальний рівень фінансової самодостатності більшості із регіонів.

Ще одним фактором на користь розподілу податку на прибуток підприємств та акцизного податку між державним та місцевими бюджетами є те, що ці джерела є найбільш вагомими та достатньо стабільними. Розподіл цих податків, окрім того, що сприятиме зростанню рівня фінансової самодостатності регіону, зменшить зустрічний рух фінансових потоків у вигляді трансфертів, посилить контроль за рівнем тінізації податкового простору регіонів та акумулюванні результатів економічної діяльності господарюючих суб'єктів на адресну модернізацію економічного простору. Водночас задля зміцнення місцевих бюджетів, варто поновити донедавна діючий порядок – залишаючи за місцевими бюджетами частку від перевищення планових обсягів доходів до державного бюджету, або залежно від результативності їх використання на регіональному рівні. Це дасть змогу задіяти мотиваційний механізм зміцнення регіональних фінансів, посилить кореляцію між фінансовою самодостатністю та економічним розвитком.

Визначення обсягів децентралізації бюджетних коштів до місцевих бюджетів може здійснюватись різними методами: через закріплення окремих податків за місцевими бюджетами – відповідно до чого окремі з податкових надходжень держбюджету варто перевести на місцевий рівень і закріпити за місцевими бюджетами, однак це призведе до подальшої стратифікації місцевих бюджетів АРК, областей, міст Києва та Севастополя; шляхом встановлення нормативу відрахувань окремих доходів до державного та місцевих бюджетів, що дасть змогу окремі податкові джерела до держбюджету

зараховувати до місцевих бюджетів, проте це обумовлюватиме посилення диференціації між місцевими бюджетами у зв'язку з різним рівнем податкового менеджменту, особливо в частині адміністрування податків і зборів; розщепленням регулюючих податкових надходжень згідно принципу рівності, коли окремі джерела загальнодержавних податкових надходжень залишаються на регіональному рівні у відповідності до кількості наявного населення. Безумовно це сприятиме вирівнюванню місцевих бюджетів за доходами та видатками, проте ринкові коливання у діяльності бюджетоутворюючих підприємств можуть зруйнувати цю рівновагу; формульним методом, який враховуватиме законодавчу базу, ступінь фінансової залежності регіону, пріоритети щодо перспектив його сталого розвитку, що частково виправляє недоліки попередньо сформованих методів. Проте визначені центром критерії розподілу бюджетних коштів між бюджетними рівнями та їх залежність від політичної кон'юнктури зумовлює суб'єктивізм, який зможе призвести до спрямування коштів не в сторону найгостріших потреб. Окрім того, певні території не досить результативно використовують бюджетні кошти, тому формульну децентралізацію бюджетних коштів слід доповнити узгодженням між центром і регіонами обсягів бюджетних ресурсів з очікуваною ефективністю їх спрямування. При цьому проблемою є математичний апарат формулювання критеріїв, які б дозволили отримати підтвердження справедливого розподілу бюджетних коштів.

Порядок децентралізації бюджетних коштів в управлінні сталим розвитком регіонів та забезпечення їх бюджетної самодостатності передбачає залишати на місцях кошти, які спрямовуються на підтримку у відповідні напрями еконо-соціо-екологічного розвитку без передачі їх до державного бюджету. При цьому слід враховувати, що:

Надходження акцизного збору від податку на прибуток підприємств та доходів з фізичних осіб розподіляються між державним і місцевими

бюджетами у відповідності до результатів фінансової діяльності господарюючих суб'єктів. Це дозволить стимулювати регіони до зростання їх фінансової самодостатності за рахунок підвищення результативності функціонування бізнес-середовища та детінізації податкового простору.

На сучасному етапі розвитку вітчизняної економіки стратегічною метою є створення умов для сталого економічного зростання та поліпшення якості життя населення шляхом соціальної та структурно-інноваційної переорієнтації економіки, а також сприятливого інвестиційного середовища. Здійснення державної соціально-економічної політики забезпечується за допомогою бюджетного прогнозування, що є вагомим складовим фінансово-економічного регулювання.

Перспективне прогнозування місцевих бюджетів надає можливість здійснити оцінку тенденцій формування та використання відповідних фінансових ресурсів, виявити чинники, які необхідно враховувати у розрахунках бюджетних показників, визначити їх взаємозв'язки, обґрунтувати заходи щодо вдосконалення бюджетного механізму та засобів бюджетного регулювання за умови динамічного підтримання фінансової збалансованості розвитку адміністративно-територіальних одиниць.

Необхідність перспективного прогнозування місцевих бюджетів обумовлюється потребою у визначенні шляхів розвитку територій й фінансових ресурсів, що забезпечують його досягнення, для виявлення найбільш імовірних та економічно ефективних варіантів довгострокових, середньострокових і поточних планів, обґрунтування основних напрямків фінансово-бюджетної політики, передбачення наслідків прийнятих рішень та здійснюваних заходів. Роль перспективного прогнозування місцевих бюджетів в системі фінансово-економічного регулювання визначається взаємозалежністю складових фінансової політики. Бюджетне прогнозування базується на основі структурного аналізу та можливих варіантів їх розвитку в майбутньому, з врахуванням впливу енгонених та екзогенних факторів на

соціально-економічні процеси. При формуванні місцевих бюджетів це система аргументованих і взаємозалежних науково обґрунтованих оцінок можливих шляхів і результатів розвитку бюджетів та необхідних для їх досягнення економічних, фінансових та інституційних заходів.

Економічні перетворення на даному етапі розвитку системи державних фінансів зумовлюють необхідність подальшого удосконалення методологічних засад і методик розроблення бюджетних прогнозів. Чим достовірніше бюджетне прогнозування, тим ефективнішим є бюджетне планування та управління процесами суспільного розвитку.

Від точності прогнозів у значній мірі залежить якість бюджетної політики. Завищення бюджетних показників, що очікуються, веде до невідповідності між зобов'язаннями держави та можливостями їхнього виконання. Заниження призводить до неповного використання фінансових ресурсів держави та потребує корегування бюджету у процесі його виконання, що знижує ефективність витрат.

Важливими критеріями якості прогнозів є їх точність та систематичні відхилення. Чергування недооцінки певного показника з його переоцінкою свідчить про випадковий характер помилки прогнозування, а переважання завищення або заниження прогнозів про їхнє систематичне відхилення від фактичних показників.

Підвищення якості прогнозування бюджетних показників на перспективу зумовлює здійснення детального аналізу ситуації, що склалася у попередньому періоді, виявлення тенденцій динаміки показників, що розглядаються, та чинників, що зумовили їх розвиток. Разом з тим здійснення якісного аналізу вимагає використання інформації, яка б забезпечувала відповідність методики розрахунку кожного показника, що моделюється, в межах свого часового ряду.

Процес перспективного прогнозування місцевих бюджетів складається з ряду етапів, кожний з яких вирішує певне завдання: визначення завдань; формування об'єкту прогнозу відповідно до поставлених завдань визначається структура об'єкту, виділяються основні фактори, з'ясовується їх підпорядкованість і взаємозв'язок; збір ретроспективної інформації про об'єкт визначаються джерела інформації, розробляється методика переробки і подання інформації, встановлюються її обсяги; формалізація завдань розробляється методика формалізованого подання інформації і здійснюється вибір класу моделей опису об'єкта прогнозу; вибір методів і алгоритму серед відомих вибирається найбільш придатний метод прогнозування, розробляється відповідний алгоритм і оцінюється точність прогнозу; моделювання на основі ретроспективних даних оцінки якості моделі.

Слід зазначити, що з метою забезпечення виконання поставленої мети у бюджетному процесі має відбуватись аналіз, оцінка і прийняття відповідних рішень виходячи з: оцінки практики планування надходжень до бюджету на предмет відповідності плановим показникам соціально-економічного розвитку, а також на їх відхилення та коливання у процесі виконання; аналіз тенденцій розвитку фінансово-податкової політики, діючого відповідного законодавства і його дієвості в процесі формування та мобілізації надходжень до бюджетів усіх рівнів; визначення планових завдань і затвердження показників економічного і соціального розвитку України на відповідний період; забезпечення взаємоузгодженості і взаємозв'язку макропоказників Державної програми економічного і соціального розвитку із показниками Державного та місцевих бюджетів України на відповідний рік; підготовки підзаконних нормативно-правових актів в частині організації та забезпечення бюджетного планування; розробки та впровадження прозорих і єдиних принципів, підходів, форм, методів та розрахунків у процесі здійснення планування показників місцевих бюджетів; узгодження та затвердження планових показників.

Обґрунтованість здійснюваних прогнозів, досягається в першу чергу, дотриманням цілей, що ставляться перед бюджетним прогнозуванням на середньострокову перспективу, зокрема: визначення обсягу фінансових ресурсів, що надходять до місцевих бюджетів у середньостроковому періоді; визначення взаємозв'язків показників місцевих бюджетів з основними макропоказниками, зокрема валового регіонального продукту; дослідження факторів, що впливають на динаміку показників місцевих бюджетів.

У процесі планування місцевих бюджетів відбувається оцінка та визначення показників динаміки суспільно-економічних процесів, прогнозних результатів, здійснення суспільного відтворення, формування, розподілу та використання валового регіонального продукту. Одночасно і на цій основі відбувається формування прогнозних показників місцевих бюджетів, зокрема їх дохідної частини.

До функцій прогнозування місцевих бюджетів належать: наукове передбачення обсягу акумульованих доходів; аналіз бюджетних процесів, зокрема, надходжень до відповідного бюджету, та виявлення їх тенденцій у середньостроковій перспективі; дослідження подальшого розвитку надходжень доходів до відповідного бюджету у конкретних умовах у середньостроковій перспективі; виявлення альтернативних джерел збільшення доходної частини місцевого бюджету; нагромадження наукового матеріалу для обґрунтованого вибору певних рішень.

Зважаючи на першочергове значення прогнозування доходів бюджету на середньострокову перспективу, як інструменту регулювання економіки України, важливим завданням залишаться подальше удосконалення його методології. Зокрема, це стосується розширення спектру сучасних методів і прийомів дослідження, підвищення науково-технічного і розрахунковоекономічного обґрунтування прогнозів, широке використання прогресивних техніко-економічних норм і нормативів, подальше поліпшення системи показників з метою підвищення ефективності виробництва.

Бюджетний прогноз, як економічне дослідження, повинен базуватися на певних методологічних принципах, покладених в основу здійснення процесу прогнозування. Варто зазначити, що принципи бюджетного прогнозування поєднують особливості притаманні суто процесу прогнозування та функціонування бюджетної системи.

Під принципами перспективного прогнозування місцевих бюджетів розуміються основоположні і загальноприйняті положення, правила прогнозування темпів, пропорцій та структури бюджетних надходжень і витрат в залежності від рівня розвитку економіки. Сукупність принципів, методів і способів розробки прогнозів становить методологію прогнозування місцевих бюджетів.

До принципів прогнозування місцевих бюджетів належать: обґрунтованості; об'єктивності; комплексності; пріоритетності; системності бюджетного прогнозування і планування; адекватності прогнозування і планування реальним політичним і економічним умовам; варіантності; альтернативності; цілеспрямованості; ефективності бюджетного прогнозування і планування; прозорості; гласності. На даний час використовується значний спектр методів бюджетного прогнозування: інтуїтивні; логічні; загальнонаукові; експертних оцінок; аналогії; нормативні; економічного аналізу; системного аналізу; статистичні; економічного моделювання, тощо. На практиці при прогнозуванні показників місцевих бюджетів найчастіше застосовуються статистичні методи, методи моделювання та економетричного аналізу спільно з загальнонауковими методами, серед яких: аналіз і синтез, припущення, аналогії, статистичний та економетричний. Використання того чи іншого методу залежить від конкретних цілей бюджетного прогнозування, завдань, які необхідно вирішити в процесі прогнозування різних параметричних характеристик стану бюджету в найближчому майбутньому.

При розрахунку доходів місцевих бюджетів на плановий бюджетний період доцільно брати за основу фактичні доходи бюджету поточного року і враховувати вплив вагомих чинників та їх зміни. Зокрема, до факторів, що впливають на рівень доходів бюджету, можна віднести зміну складу суб'єктів оподаткування та інших джерел доходів, розмірів об'єктів оподаткування з урахуванням прогнозів темпів зростання валового регіонального продукту, ставок оподаткування, ступеня збирання, рівень інфляції, тощо.

Вітчизняний і світовий досвід показує, що найбільш широкого застосування при прогнозуванні доходів бюджету на практиці знайшли методи економіко-математичного моделювання, які надають можливість для оцінки економічних явищ та процесів засобами математичного та статистичного аналізу. Економетричні моделі описують ймовірнісні системи за допомогою регресійних рівнянь, дані для конструювання яких одержують при ретроспективному вивченні функціонування системи, а кількісні оцінки параметрів отримують в процесі обробки зазначених даних відповідними методами.

В Україні та за кордоном розроблена велика кількість різноманітних моделей прогнозування розвитку економіки та бюджетних показників. Розробка та використання математичних методів макроекономічного прогнозування доцільні як в країнах з розвинутою економікою, так і в країнах з трансформаційною економікою. Основна проблема застосування математичних моделей це забезпечення отримання достовірних даних про стан і тенденції розвитку економіки.

Згідно з практичним досвідом прогнозування повино передбачати: детальний аналіз про попередній стан процесу, про дію вагомих факторів (кількісних та якісних) на об'єкт прогнозування; розроблення припущень про характеристики, перелік, силу, напрям і точки прикладення факторів, що будуть визначати стан системи у майбутньому. На сьогоднішній день існує

нагальна необхідність розроблення комплексної моделі прогнозування бюджетних показників у варіантній постановці на єдиній інформаційній базі.

ВИСНОВКИ І ПРОПОЗИЦІЇ

Місцеві фінанси є складовою системи управління фінансовоекономічними процесами в країні, за їх допомогою місцеве самоврядування має можливість здійснювати вплив на соціально-економічні відносини, формувати і перерозподіляти фінансові ресурси необхідні для розвитку адміністративно-територіальних одиниць та забезпечення добробуту населення. Важливим є запровадження дієвого механізму управління фінансами в межах адміністративно-територіальної одиниці, яка являє собою цілісну систему фінансових, економічних, соціальних відносин, що сприятиме покращанню бюджетного фінансування закладів соціально-культурного призначення. Основними передумовами забезпечення якісного рівня системи формування місцевих бюджетів є дієвість підходів щодо її складових з врахуванням фінансово-інституційної архітектоніки, що надасть можливість для забезпечення динамічної збалансованості та стійкості місцевих бюджетів, відповідного економічного розвитку територій.

Основним призначенням місцевих фінансів є забезпечення фінансовими ресурсами діяльність місцевих органів самоврядування, пов'язаних із здійсненням ними своїх функцій і повноважень; більш повне задоволення потреб населення, територіальних громад та якісне надання громадських послуг. Склад місцевих фінансових інститутів: місцеві бюджети; місцеві податки і збори; цільові фонди місцевих органів самоврядування; комунальний кредит; місцеві позики; комунальна власність.

Вагомою ланкою у системі місцевих фінансів є місцеві бюджети, у яких зосереджено понад 80% від усіх фінансових ресурсів, що перебувають у розпорядженні органів місцевого самоврядування. Місцеві бюджети — це фонди фінансових ресурсів, що мобілізуються і витрачаються на певній

території. Вони є фінансовою основою місцевих органів влади та управління, бо забезпечують регіональні потреби у фінансових ресурсах і доходах, їх внутрішньотериторіальний перерозподіл. Структура місцевих бюджетів визначається адміністративно-територіальним поділом України. Кожна самостійна адміністративно-територіальна одиниця створює власний бюджет, який є фінансовою основою діяльності органів місцевої влади.

Економічну сутність місцевих бюджетів слід розглядати у двох аспектах: як організаційну форму мобілізації доходів і здійснення витрат органами місцевого самоврядування. З цього випливає, що місцеві бюджети – це балансові розрахунки доходів і витрат, які мобілізуються і витрачаються на відповідній території; як систему фінансових відносин, що складається між місцевим та державним бюджетами; між органами місцевої влади різних рівнів з перерозподілу фінансових ресурсів; між органами місцевого самоврядування і господарськими структурами, що функціонують на даній території; між місцевою владою і населенням даної території, що складаються при мобілізації і витрачанні коштів місцевих бюджетів.

Дохідна частина місцевих бюджетів формується за рахунок власних і закріплених доходів, а також міжбюджетних трансфертів. Перелік власних і закріплених доходів визначений у Бюджетному кодексі України на тривалу перспективу, що створює належні умови для розвитку адміністративно-територіальних одиниць і здійснення перспективного планування. Надходження власних доходів не враховуються під час визначення обсягів міжбюджетних трансфертів місцевим бюджетам, що сприяє встановленню безпосередньої зацікавленості органів місцевої влади у нарощуванні дохідної бази. Закріплені доходи місцевих бюджетів становлять основу для визначення податкової спроможності території, їх обсяги впливають на розміри бюджетних трансфертів, які надаються місцевим бюджетам з державного бюджету. Власні доходи – це доходи, що

мобілізуються місцевою владою самостійно на основі власних рішень і за рахунок джерел, визначених місцевим органом влади.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Агранофф Р. Огляд Європейських традицій місцевого самоврядування // Програма сприяння парламентові України. За фінансової підтримки Агентства з міжнародного розвитку США. Фонд Україна - США. – 8 с.
2. Алієва В. Міжбюджетні відносини в Україні: тенденції та перспективи / В. Алієва // Економіка України. – 2004. – № 12. – С. 23 – 26.
3. Андрущенко В.Л. Соціологічний та антропний методи західної фінансової науки // Вісник НБУ. – 2001. - № 3. – С. 43-46.
4. Бак Н.А. Міжбюджетні відносини як складова бюджетного регулювання / Н.А. Бак // Фінанси України. – 2002. – № 5. – С. 78 – 82.
5. Бланкарт Шарль. Державні фінанси в умовах демократії: Вступ до фінансової науки / Пер. з нім. С.І. Терещенко та О.О. Терещенка. – К.: Либідь, 2000. – 654 с.
6. Богма О. С. Розвиток інституціональної складової державного регулювання забезпечення бюджетної безпеки України : монографія ; Класич. приват. ун-т. - Запоріжжя : Класич. приват. ун-т, 2017. 367 с.
7. Бондарук Т. Г. Бюджетний менеджмент : Нац. акад. статистики, обліку та аудиту. Київ : Август Трейд, 2016. 891 с.
8. Буковинський С. А. Концептуальні засади управління бюджетними коштами в Україні / С. А. Буковинський // Фінанси України. – 2001. – № 5. – С. 23 – 33.
9. Буряк П.Ю. Міжбюджетні відносини та перспективи формування місцевих бюджетів / П.Ю. Буряк // Фінанси України. – 2001. – № 6. – С. 14 –

23.

10. Буряченко А.Є. Світовий досвід надання бюджетних трансфертів місцевим органам влади // Збірник наукових праць. – Ірпінь: Науковий вісник Академії ДПС України, 2001. - №1(11). – С. 27-32.

11. Буряченко А.Є. Удосконалення фінансового механізму місцевих бюджетів / А.Є. Буряченко, М.П. Палій // Фінанси України. – 2003. – № 8. – С. 13 – 18.

12. Бутаков Д.Д. Местные бюджеты и межбюджетные отношения в странах Восточной Европы // Финансы. – 2001. - № 1. – С. 59-61.

13. Бюджетна система : уклад.: Андрейків Т. Я., Оліярник В. В. Львів : Вид-во Львів. торг.-екон. ун-ту, 2016. 287 с.

14. Бюджетна система [І. І. Кичко та ін.] ; Чернігів. нац. технол. ун-т. - 2-ге вид., перероб. і допов. Чернігів ; Ніжин : Лук'яненко В. В. : Орхідея, 2016. 256 с.

15. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 № 2456-VI // Урядовий кур'єр. – 17 серпня 2010. – № 151.

16. Бюджетні установи: бухгалтерський облік, національні стандарти, оподаткування та звітність : Лемішовський В. І. та ін. ; Нац. ун-т "Львів. політехніка", Ін-т економіки і менеджменту, Аудит. фірма "Зах. аудит. група". Львів : Растр-7, 2016. 1023 с.

17. Василик О.Д. Бюджетний процес: напрямки його удосконалення / Реформа міжбюджетних відносин і проблеми розвитку податкової системи України. – Ірпінь, 1999. – С. 17

18. Васищенко М.М. Формування місцевих бюджетів та обґрунтування міжбюджетних відносин / М.М. Васищенко // Фінанси України. – 2001. – № 7. – С. 125 – 28.

19. Вишняков С.В. Місцеві бюджети / С.В. Вишняков // Фінанси України. – 2001. – № 10. – С. 11 – 16.

20. Возняк Г.В. Бюджетна політика розвитку регіонів України: сучасна парадигма та орієнтири подальших реформ : монографія ; НАН України, ДУ "Ін-т регіон. дослідж. ім. М. І. Долішнього НАН України". Львів : ДУ "Ін-т регіон. дослідж. ім. М. І. Долішнього НАН України", 2016. 519 с.
21. Гушта О.В. Порядок формування та використання коштів місцевих бюджетів / О.В. Гушта // Фінанси України. – 2005. – № 1. – С. 10 – 15.
22. Демянюк А.В. Фіскальний федералізм та проблеми збалансованості бюджетів / А.В. Демянюк // Фінанси України. – 2001. – № 10. – С. 23 – 28.
23. Державне бюджетування в Україні: сутність та основні детермінанти : монографія / З. С. Варналій [та ін.] ; за ред. З. С. Варналія ; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ : Знання України, 2016. 395 с.
24. Державні фінанси. Навчальний посібник. Вид. 2-ге, доп. і перероб. / За заг. ред. Базилевича В.Д. – К.: Атіка, 2004. – 368 с.
25. Державні фінанси: Теорія і практика перехідного періоду в Центральній Європі / Пер. з англ. – К.: Основи, 1998. – 542 с.
26. Деякі питання врегулювання міжбюджетних відносин : постанова Кабінету Міністрів України від 31 грудня 2004 року № 1782 // Офіційний вісник України. – 2005. – № 1. – С. 42.
27. Деякі питання врегулювання міжбюджетних відносин на 2009 рік: постанова Кабінету Міністрів України від 13 вересня 2008 року № 845 // Офіційний вісник України. - 2008. - №72.
28. Деякі питання врегулювання міжбюджетних відносин: постанова Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2008 року № 1157 // Офіційний вісник України. - 2008. - №100.

29. Деякі питання організації бюджетного процесу: постанова Кабінету Міністрів України від 26 листопада 2008 року № 1036 // Урядовий кур'єр. - 2008. - №227.

30. Дзюблюк О. В. Неконвенційні заходи монетарної політики: досвід федеральної резервної системи США. Журнал європейської економіки. 2017. Т. 16, № 3. С. 357–381

31. Європейська хартія місцевого самоврядування : Рада Європи, міжнародний документ від 15 жовтня 1985 року

32. Загальні відомості про Швецію. Місцеве самоврядування у Швеції / Видання Шведського Інституту. – 2001. – 4 с.

33. Загородній А. Г., Вознюк Г.Л. Фінансово-економічний словник – Львів: Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 2005. – 714 с.

34. Затонацька Т.Г. Впровадження середньострокового бюджетного планування як інструмент підвищення ефективності бюджетних видатків / Т.Г. Затонацька, М.М. Лаврентьєв // Фінанси України. – 2007. – № 11. – С. 31 – 42.

35. Зінченко М. А. Фінансові потоки місцевих бюджетів України: теорія та практика управління: монографія ; Одес. нац. екон. ун-т. - Одеса : Кримполіграфпапір, 2016. 258 с.

36. Інституційна трансформація фінансово-економічної системи України в умовах глобалізації: Сіденко В. Р., Скрипниченко В. Р., Пономаренко В. С., Чугунов І. Я. та ін.; за ред. В.Р.Сіденка. Київ: Київ.нац.торг.-екон.ун-т, 2017. 648 с.

37. Ісмаїлов А.Б. Міжбюджетні відносини та напрями їх удосконалення / А.Б. Ісмаїлов // Фінанси України. – 2004. – № 6. – С. 27 – 32.

38. Кириленко О.П. Місцеві бюджети України (історія, теорія, практика). – К.: НІОС, 2000. – 384 с.
39. Кліяненко Б. Використання моделі німецького бюджетного федералізму в Україні / Б. Кліяненко, С. Гречана // Економіка України. – 2008. – № 6. – С. 48 – 57.
40. Коваленко Л.О. Управління бюджетними ресурсами регіону / Л.О. Коваленко // Фінанси України. – 2002. – № 12. – С. 51 – 54.
41. Колодій С.Ю. Децентралізація бюджетної системи та економічне зростання / С.Ю. Колодій // Фінанси України. – 2001. – № 3. – С. 63 – 68.
42. Коляда Т. А. Формування бюджетної стратегії України: теорія, методологія, практика : монографія ; Нац. ун-т держ. податк. служби України. Ірпінь : Ун-т ДФС України, 2016. 395 с.
43. Конституція України: закон Верховної Ради України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – №30. – С. 141.
44. Корчинський В.Є. Оцінка економічної ефективності бюджетного вирівнювання / В.Є. Корчинський, С.Ю. Колодій // Фінанси України. – 2005. – № 5. – С. 12 – 19.
45. Корчинський В.Є. Реалізація принципів вирівнювання та економічної ефективності при організації міжбюджетних відносин / В.Є. Корчинський, С.Ю. Колодій // Фінанси України. – 2004. – № 2. – С. 84 – 93.
46. Кравченко В.І. Місцеві фінанси України: навч. посіб. – К.: Т-во „Знання”, КОО, 1999. – 487с. – С. 306.
47. Кульчицький М.В. Місцеві бюджети і механізми їх формування / М.В. Кульчицький // Фінанси України. – 2001. – № 9. – С. 98 – 104.
48. Кульчицький М.В. Проблеми бюджетного реформування в Україні / М.В. Кульчицький // Фінанси України. – 2002. – № 7. – С. 25 – 29.

49. Лунина І.О. Державні фінанси та реформування міжбюджетних відносин.- К.: Наукова думка, 2006.- 432 с.
50. Макогон В. Д. Бюджетна політика в умовах посилення євроінтеграційних процесів. Бізнес-Інформ. 2017. № 11. С. 323–327
51. Макогон В. Д. Бюджетна стратегія інвестиційно-інноваційної моделі розвитку економіки. Бізнес-Інформ. 2017. № 9. С. 58–62.
52. Макогон В. Д. Бюджетна стратегія соціально-економічного розвитку країни. Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. 2017. № 1(90). С.74–82.
53. Макогон В. Д. Бюджетне прогнозування як інструмент державного регулювання економічних процесів. Бізнес-Інформ. 2017. № 10. – С. 314–318.
54. Макогон В. Д. Методологічні аспекти формування доходів місцевих бюджетів / В. Д. Макогон // Вісник КНТЕУ. – 2009. – №4. – С.92–99.
55. Макогон В. Д. Формування доходів місцевих бюджетів в Україні / В. Д. Макогон // Вісник КНТЕУ. – 2008. – №4. – С.25–31.
56. Мельник С. Про формування місцевих бюджетів / С. Мельник, С. Криниця // Економіка України. – 2000. – № 1. – С. 17 – 23.
57. Местное самоуправление : опыт Дании / Национальная ассоциация местных властей Дании и Союз Российских городов / Отв. Ред. Холгер Пиндт. – М., 1995. – 439 с.
58. Местное финансирование в Европе / Издание Совета Европы, 1997. – 158 с.
59. Методологія управління бюджетними програмами : С. Д. Бушуєв та ін. ; за ред. С. Д. Бушуєва, С. В. Цюцюри ; Київ. нац. ун-т буд-ва і архітектури. Київ : КНУБА, 2016. 195 с.
60. Міжнародний досвід середньострокового бюджетного планування:

уроки для України [Текст] / Financial and econ. analysis office in the VRU (FEAO) ; [підгот. М. Стадник ; за заг. ред. В. М. Мазярчука]. [Київ] : Лопатіна О. О. [вид.], трав. 2017. 31 с.

61. Міжнародний досвід формування основних напрямів бюджетної політики [Текст] / Financial and econ. analysis office in the VRU (FEAO) ; [підгот.: Д. Серебрянська, М. Стадник ; за заг. ред. В. М. Мазярчука]. [Київ] : Лопатіна О. О. [вид.], трав. 2017. 27 с.

62. Огонь Ц.Г. Доходи місцевих бюджетів та напрями їх реструктуризації / Ц.Г. Огонь // Фінанси України. – 2006. – № 1. – С. 3 – 12.

63. Онищенко С. В. Бюджетна безпека України: сутність, загрози та шляхи забезпечення. Монографія. Київ : Знання України, 2017. 403 с.

64. Опарін В.М. Передумови та чинники розбудови ефективної бюджетної системи в Україні / В.М. Опарін // Фінанси України. – 2000. – № 9. – С. 126 – 133.

65. Основи економічної теорії: Підручник / А.А. Чухно, П.С. Єщенко, Г.Н. Климко та ін.; За ред. А.А. Чухна. – К.: Вища школа, 2001. – 606 с.

66. Пантелєєв В. П. Бюджетна система : Харків. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2016. 377 с.

67. Пасічник Ю.В. Бюджетна система України та зарубіжних країн: Навч. посіб. – К.: Знання- Прес, 2002. – 495 с.

68. Петкова Л.О. Удосконалення системи міжбюджетних відносин у контексті адміністративно-територіальної реформи в Україні / Л.О. Петкова, Л.М. Задувайло // Фінанси України. – 2006. – № 9. – С. 47 – 55.

69. Податковий Кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI // Голос України від 04.12.2010 - № 229.

70. Полозенко Д.В. Соціальна сфера та її фінансове наповнення // Економіка України. – 2005. – № 5. – С. 85.

71. Полозенко Д.В. Соціальний бюджет як основа розвитку економіки України // Економіка АПК. – 2005. – № 7. – С. 62.

72. Порядок утворення та використання фонду фінансового вирівнювання у м. Києві : рішення Київради від 16 грудня 2005 року № 592/3053 // Хрещатик. – <http://www.kreschatic.kiev.ua/ua/3135/doc/12418.html>

73. Про бюджетну класифікацію та її запровадження : наказ Міністерства фінансів України від 27 грудня 2001 року № 604 // Вісник державних закупівель. – 2002. – № 13.

74. Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України : закон Верховної Ради України від 23 березня 2000 року 1602-III // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 25. – С. 195.

75. Проект Постанови про основні напрями бюджетної політики на 2016 рік: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=54761

76. Проект Постанови про основні напрями бюджетної політики на 2017 рік: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=59706

77. Проект Постанови про основні напрями бюджетної політики на 2018-2020 роки: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62047

78. Про державну підтримку розвитку місцевого самоврядування в Україні : указ Президента України від 30 серпня 2001 року № 749/2001 // Офіційний вісник України. – 2001. – № 36. – С. 1.

79. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2015 року : постанова Кабінету Міністрів України від 21 липня 2006 року № 1001 // Офіційний вісник України. – 2006. – № 30. – С. 36.

80. Про затвердження Методики розподілу обсягу міжбюджетних трансфертів між районним бюджетом та бюджетами міст районного значення, сіл, селищ : постанова Кабінету Міністрів України від 24 грудня 2003 року № 1994 // Офіційний Вісник України. – 2003. – № 52. – С. 2782.

81. Про затвердження Формули розподілу обсягу міжбюджетних трансфертів (дотацій вирівнювання та коштів, що передаються до державного бюджету) між державним бюджетом та місцевими бюджетами : постанова Кабінету Міністрів України від 5 вересня 2001 року № 1195 // Офіційний вісник України. – 2001. – № 38. – С. 9.

82. Про заходи щодо впровадження Концепції адміністративної реформи в Україні : указ Президента України від 22 липня 1998 року № 810/98 // Офіційний вісник України. – 1999. – № 21. – С. 32.

83. Про концепцію державної регіональної політики : указ Президента України від 25 травня 2001 року № 341/2001 // Офіційний вісник України. – 2001. – № 22. – С. 20.

84. Про міжбюджетні відносини між районним бюджетом та бюджетами територіальних громад сіл, селищ, міст та їх об'єднань : закон Верховної Ради України від 1 липня 2004 року № 1953-IV // Офіційний вісник України. – 2004. – № 30. – С. 154.

85. Про місцеве самоврядування в Україні : закон Верховної Ради України від 21 травня 1997 року № 280/97-ВР // Офіційний вісник України. – 1997. – № 25. – С. 20 – 78.

86. Про місцеві державні адміністрації : закон Верховної Ради України України 9 квітня 1999 року № 586-XIV // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 20. – ст. 190.

87. Про Національну раду з питань взаємодії органів державної влади та органів місцевого самоврядування : указ Президента України від 21 лютого 2008 року № 149/2008 // Офіційний вісник Президента України. – 2008. – № 6. – С. 12.

88. Про Національну Раду з узгодження діяльності загальнодержавних і регіональних органів та місцевого самоврядування : указ Президента України від 13 грудня 2000 року № 1331/2000 // Офіційний вісник

України. – 2000. – № 51. – С. 4. Указ втратив чинність на підставі Указу Президента № 706/2005 від 26.04.2005.

89. Про паспорти бюджетних програм : наказ Міністерства фінансів України від 29 грудня 2002 року № 1098 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до наказу : <http://www.minfin.gov.ua>.

90. Про ратифікацію Європейської хартії місцевого самоврядування : закон Верховної Ради України України 15 липня 1997 року № 452/97-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1997. – № 38. – ст. 249.

91. Про Республіканський бюджет Української РСР на 1991 рік: Закон Української Радянської Соціалістичної Республіки від 25.12.1990 № 579-ХІІ зі змінами і доповненнями // Відомості Верховної Ради УРСР, 1991, № 5 (29.01.91), ст. 23

92. Про стимулювання розвитку регіонів : закон Верховної Ради України від 8 вересня 2005 року № 2850-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 51. – С. 2662.

93. Про столицю України – місто-герой Київ : закон Верховної ради України від 15 січня 1999 року № 401-XIV // Голос України. – 1999. – 2 лютого. – С. 13.

94. Про схвалення Концепції застосування програмно-цільового методу в бюджетному процесі : розпорядження Кабінету Міністрів України від 14 вересня 2002 року № 538-р // Офіційний вісник України. – 2002. – № 38. – С. 1793.

95. Про схвалення Концепції реформування місцевих бюджетів : розпорядження Кабінету Міністрів України від 23 травня 2007 року № 308-р // Офіційний вісник України. – 2007. – № 38. – С. 12.

96. Пронина Л.И. Местное самоуправление и межбюджетные отношения // Финансы. – 2003. - № 8. – С. 10-14.

97. Розвиток бюджетної децентралізації в Україні : наук. доп. Луніна І. О. та ін. ; за ред. д-ра екон. наук І. О. Луніної ; НАН України, ДУ "Ін-т економіки та прогнозування НАН України". Київ : [б. в.], 2016. 69 с.
98. Станкус Т. Програмно-цільовий метод у бюджетному процесі на рівні місцевих бюджетів : Швейцар.-укр. проект "Підтримка децентралізації в Україні" DESPRO, Swiss resource Centre and consultancies for development Skat. Харків : Фактор, 2017. 126 с.
99. Суховірська О.Б. Фінансові ресурси місцевих органів влади / О.Б. Суховірська // Фінанси України. – 2002. – № 11. – С. 61 – 67.
100. Тарасюк М. В., Малярчук О. В. Сучасний стан реалізації інноваційної політики України та її фінансове забезпечення. Економіка та держава. 2017. № 1. С.19–24.
101. Типи місцевого самоврядування у США // Фонд “Україна - США”. Програма сприяння парламентам України, 7 с.
102. Титарчук І. М. Бюджетний менеджмент : Нац. ун-т біоресурсів і природокористування України. Київ : Компринт, 2016. 331 с.
103. Токарева К. О. Структура бюджету: фінансово-правовий аналіз : монографія ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків : Право, 2017. 183 с.
104. Толуб’як В.С. Удосконалення формування доходів місцевих бюджетів / В.С. Толуб’як // Фінанси України. – 2002. – № 11. – С. 68 – 71.
105. Хэггрут Серен, Кронваль Кай, Рибердаль Курт, Рюдебек Карин. Местное самоуправление в Швеции. Традиции и реформы. / Швеция / Шведский институт. - Стокгольм: Фальчепинг, 1996. – 116 с.
106. Циммерман Х. Муниципальные финансы: Учеб.: Пер. с нем. / Хорст Циммерман. – М.: Дело и Сервис, 2003. – 350 с.

107. Чеберяко О.В. Фінансова підтримка місцевих бюджетів в умовах бюджетного унітаризму в Україні / О.В. Чеберяко // Фінанси України. – 2005. – № 9. – С. 13 – 19.
108. Чугунов І.Я. Теоретичні основи системи бюджетного регулювання: [Навч. посіб.]. – К.: НДФІ, 2005. – 259 с. – Бібліогр.: С. 251– 258.
109. Чугунов І.Я., Буряченко А.Є. Актуальні проблеми розподілу бюджетних трансфертів. // Економіст. - 2001. – № 6. – С. 58-60.
110. Чугунов І.Я., Козарезенко Л.В. Державне фінансове регулювання розвитку людського потенціалу. Вісник КНТЕУ. 2017. № 3. С. 116–132.
111. Швець В.Я. Концептуальні підходи до вдосконалення системи міжбюджетних відносин / В.Я. Швець // Фінанси України. – 2005. – № 3. – С. 23 – 31.
112. Юрій С.І. Державні фінанси і демократія: до проблеми раціоналізації бюджетного вибору / С.І. Юрій, А.Ю. Дерлиця // Фінанси України. – 2001. – № 6. – С. 3 – 13. Бюджетна політика: прагматичні підходи до стратегічних рішень : Аврамченко К. В. та ін.; Ін-т суспіл.-екон. дослідж. Київ: СТ-ДРУК, 2016. 110 с.
113. Mcgee W. R. he Philosophy of Taxation and Public Finance / W. R. Mcgee. – Springer Verlag, 2003. 394 p.
114. Muzellec R. Finances Publiques / R. Muzellec ; Sirey, Coll. Integral Concours. 14eme ed. 2006. 714 p.
115. Tanzi V., Scmiknecht L. Public Finances and Economic Growth in European Countries. Fostering Economic Growth in Europe. Conference volume of the 31st Economics Conference of the Oestereichische Nationalbank. Vienna, 2003. P. 178–196.

116. Terrien G., Reynaud P., Reynaud Y. Finances publiques categories A et B. Edition 2009 cours, entrainement: Foucher, Coll. Concours Fonction publique, 2008. 384 p.
117. Кругман П. Р. The return of Depression Economics : пер. с англ. Москва: Эксмо, 2009. 336 p.
118. Winston C. Evans, Jack Matzer, Kay Cecil Spearman, David W. Tees. Accounting as a Management Tool. LGFM. Book 2. Bratislava, 2000. 104 p.

ДОДАТКИ

Додаток А

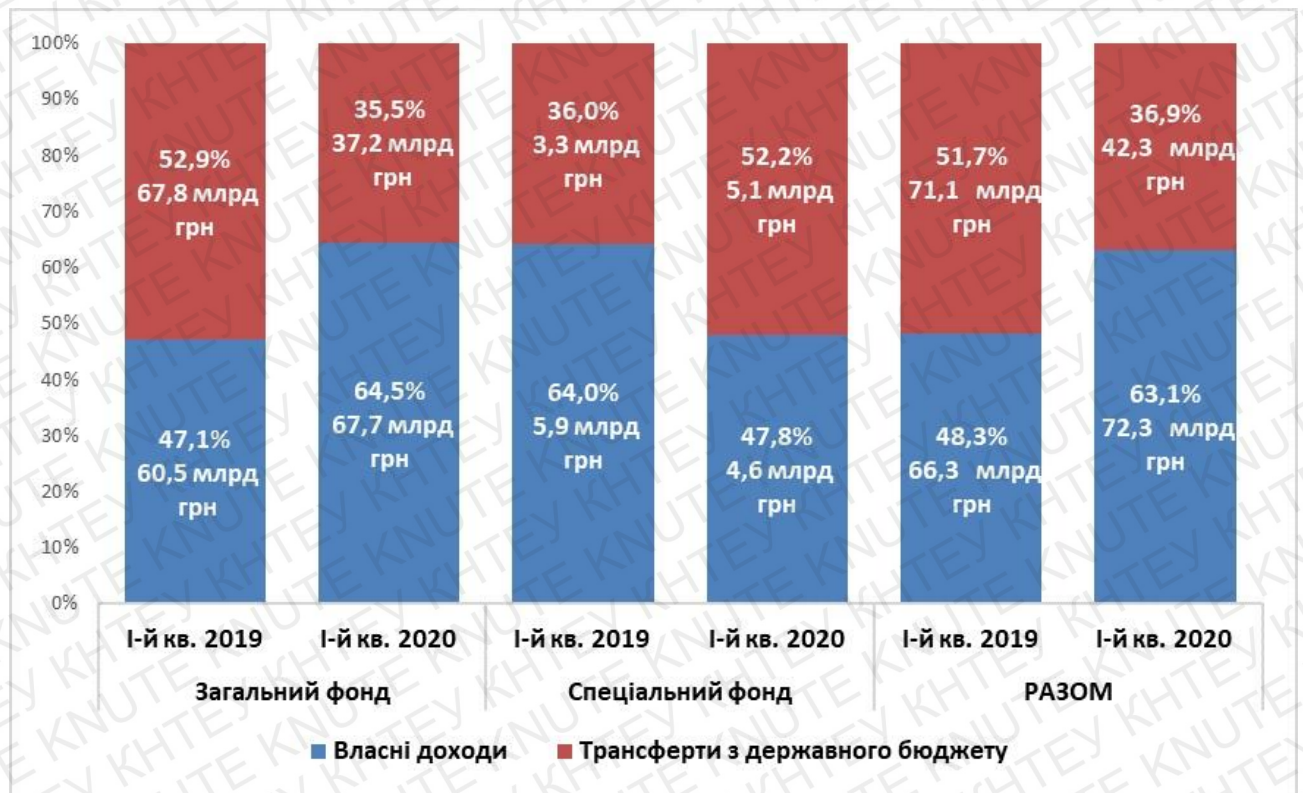

Рис. А. 1. Доходи місцевих бюджетів України за I квартал 2019 та 2020 років
Додаток Б

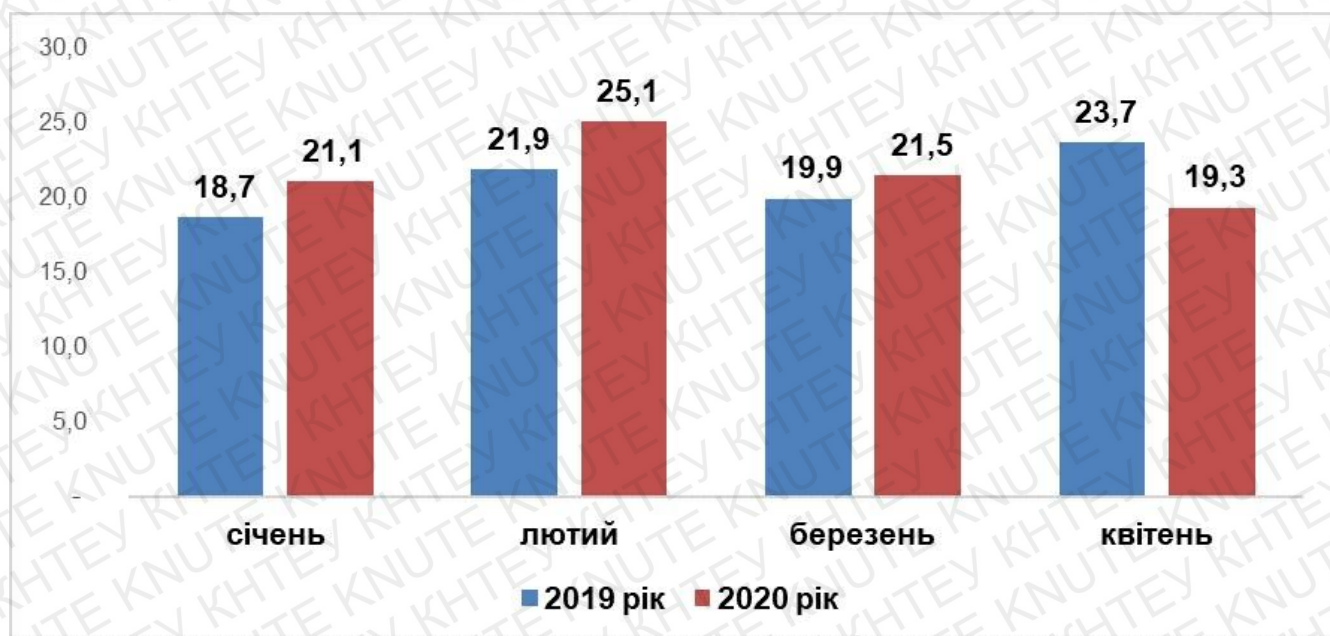
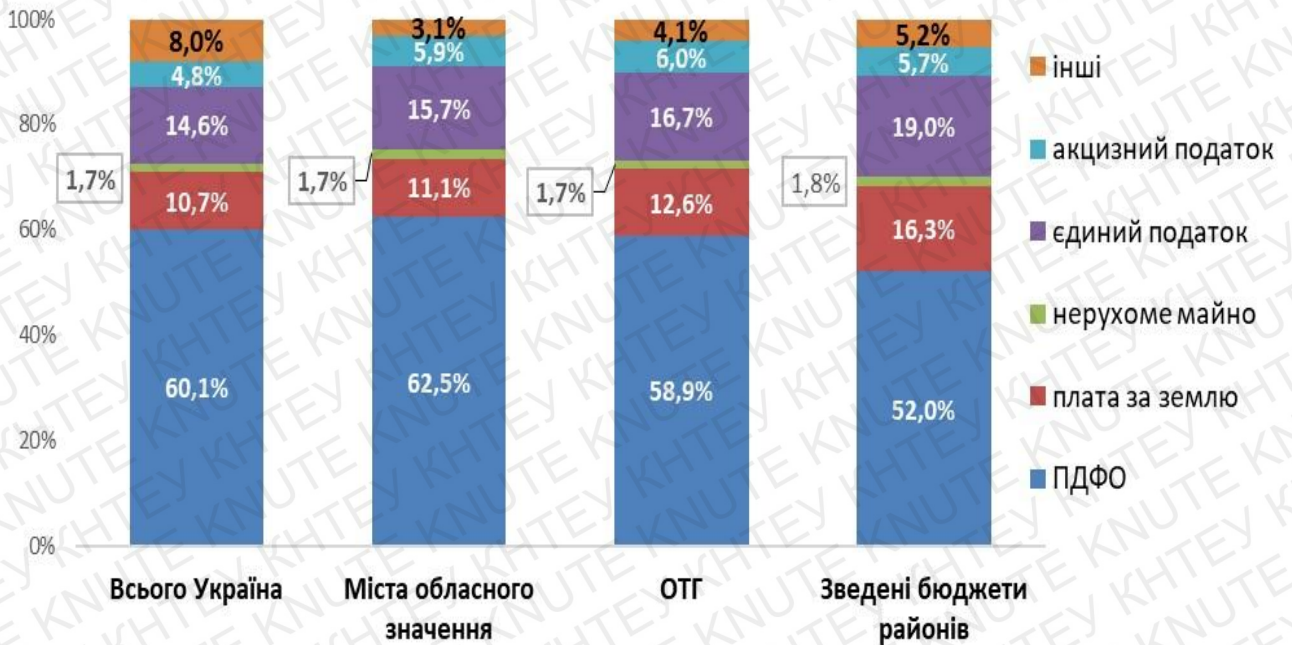

Рис. Б.1. Дані надходжень доходів загального фонду місцевих бюджетів у січні-квітні 2019 та 2020 років (млрд грн)

Додаток В

Рис. В.1. Структура доходів загального фонду місцевих бюджетів (без трансфертів з державного бюджету) за I квартал 2020 року

Додаток Д

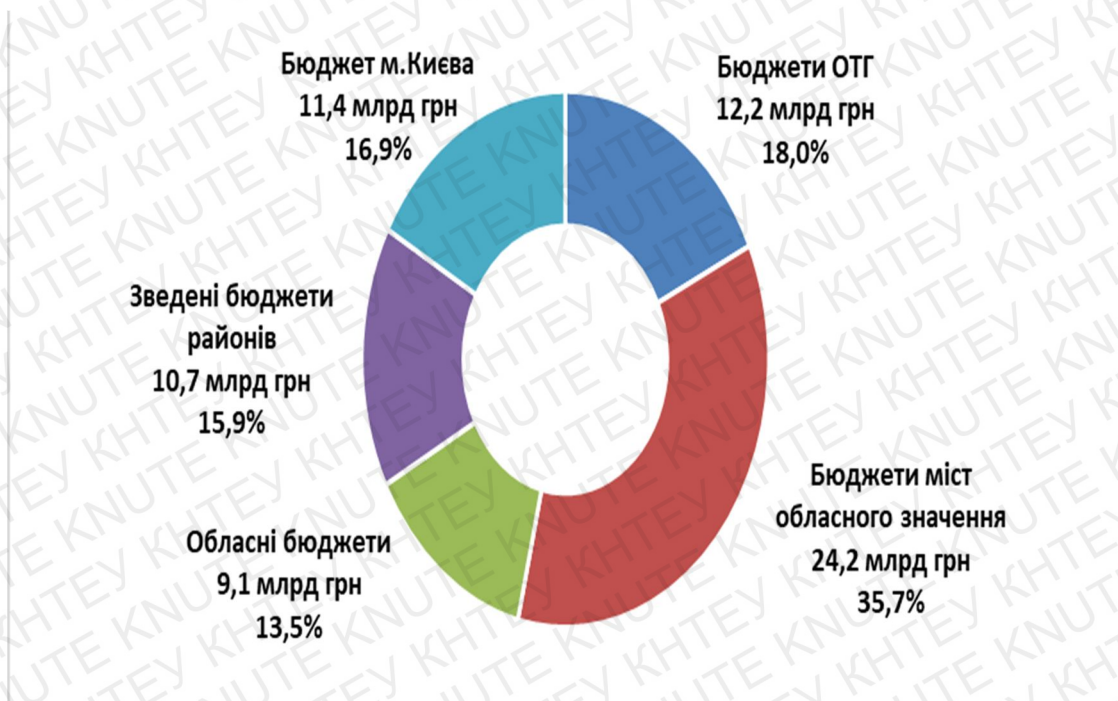

Рис. Д.1. Структура доходів загального фонду (без трансфертів з державного бюджету) за рівнями місцевих бюджетів у I кварталі 2020 року